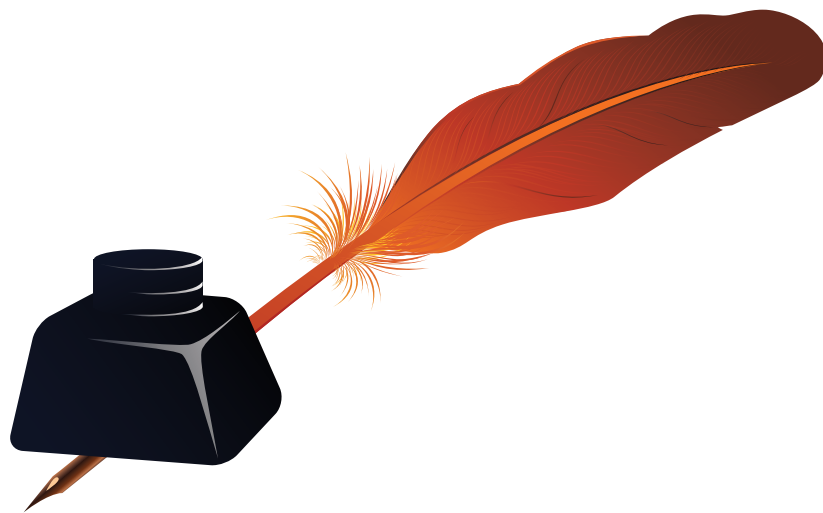

היצירה היהודית פרקי אבות

תורה שבעל-פה הוא מונח חז"לי למכלול הפירושים וההלכות שאינם כתובים בתורה שבכתב, ואשר עברו במסורת או התחדשו על ידי חכמים. התורה שבעל-פה הופצה בעל-פה ממש, וסוכמה בכתב רק לצרכים אישיים. במאה ה-5 עברה תהליך של קנוניזציה*, ובשלב מסוים הותר להעלותה על הכתב, כהוראת שעה לצורך מניעת שכחה. מאז נכתבו המשנה, התוספתא, מדרשי ההלכה והאגדה, התלמודים, פרשנות התלמוד, קבצי שאלות ותשובות וספרי הלכה. השינון לצורך השגת בקיאות היווה מוטיב מרכזי של הלימוד.

* הטבעת חותם הקדושה על כתבי קודש, ולכן אין להוסיף עליהם או לגרוע מהם.

מה היא ה"משנה"?

המשנה היא קובץ הרעיונות וההלכות שנאספו לקובץ כתוב בראשית המאה השלישית לספירה, על ידי רבי יהודה הנשיא ותלמידיו. המשנה מורכבת מ"משניות" קצרות שאותן אספו ב"מסכתות" לפי תוכן, ואת המסכתות ערכו בתוך שישה סדרים:
סדר זרעים - העוסק במצוות התלויות בארץ
סדר מועד - העוסק בשבתות, חגים ותעניות
סדר נשים - העוסק בענייני המשפחה, קידושין, גירושין וכדומה
סדר נזיקין - העוסק בדיני ממונות ומשפט.
סדר קדשים - העוסק בענייני בית המקדש והקורבנות
סדר טהרות - העוסק בענייני טהרה

מהי מסכת אבות?

מסכת אבות הנקראת גם פרקי אבות, הוא שמה של מסכת משניות הכוללת חמשה פרקים. מסכת זו עוסקת בענייני מוסר, מידות טובות ודרך ארץ.

משימת כיתה:

- נסו לשער, מדוע נקראת המסכת "מסכת אבות"?
- רשמו בפניכם שמות של מי שאתם מחשיבים כ"אבותיכם".
- מה המכנה המשותף לאנשים ברשימה שלכם?
- אילו אתם הייתם כותבים היום מסכת הכוללת רשימת מסרים ערכיים אילו ערכים הייתם אתם כוללים ברשימה זו?
- באיזה שם הייתם בוחרים למסכת שלכם?

עבודת בית:

כנסו למאגר ספרות הקודש באתר סנונית באינטרנט. מצאו את מאגר המשנה. ציינו שמות של שני מסכתות בכל אחד מהסדרים.
 "תנאים" - חפשו במקורות מידע שונים (אנציקלופדיה, אינטרנט ועוד) את מקור השם ומשמעות הביטוי. כתבו בקצרה את תשובתכם.

מהפכת חכמים

הידעתם?

עד סוף ימי הבית השני, שלטו בישראל מנהיגים מקרב שושלות ה"כהונה". הכהנים העבירו מאב לבנו משך דורות רבים את הידע והחוקים הנוגעים למצוות הדת והפולחן והיו ידועים בקפדנותם בכל הנוגע להשלטת חוקי התורה במלואם וככתבם. עם חורבן הבית השני, בשנת 70 לספירה, ירד מעמדם של הכהנים וקבוצת ה"חכמים" התחזקה.

חל שינוי בתפיסת החוק בין תקופת הכהנים לתקופת החכמים.

משימה קבוצתית:

א. קראו את הקטע הבא מתוך התורה בספר ויקרא, פרק כד פסוקים 19-20:
 וְאִישׁ כִּי-יִתֵּן מֹוֹם בְּעַמִּיתוֹ כְּאִשֶּׁר עָשָׂה כֹּן יַעֲשֶׂה לוֹ. שֹׁבֵר תַּחַת שֶׁבֶר עֵינַי תַּחַת עֵינַי שֶׁן תַּחַת שֶׁן כְּאִשֶּׁר יִתֵּן מֹוֹם בְּאָדָם כֹּן יִתֵּן בוֹ.

הסבירו את החוק כפשוטו.
 מה דעתכם על החוק הזה? אילו תיקונים הייתם מכניסים בו כדי להתאים אותו לימינו?

ב. קראו את הקטע הבא מן התלמוד הבבלי, מסכת בבא קמא, פ"ג, עמוד ב :
 ר' דוסתאי בן יהודה אומר: עין תחת עין - ממון
 למה מתכוון ר' דוסתאי בן יהודה?
 כיצד באה לידי ביטוי התמורה בתפיסת החכמים את החוק?
 האם לדעתכם פרשנות זו עומדת בניגוד לכתוב בתורה?

ג. במסכת אבות פרק א,א כתוב:

היו מתונים בדין, והעמידו תלמידים הרבה, ועשו סייג לתורה.

לאיזה חלק של הפסוק מתאימה פרשנותו של ר' דוסתאי בן יהודה, מדוע?
נסו להסביר במילים שלכם מהי תמורת החכמים.

ד. קראו על אודות החכמים ועל היוונים וענו:
מה בדרכם של החכמים דומה לתרבות יוון?

חכמים- כינוי למנהיגים יהודיים החל מסוף בית שני, שהעמידו את הלימוד ורכישת הדעת כאידיאל מרכזי במנהיגותם. החכמים פירשו מחדש את מקורות ישראל בימיהם, קבעו אילו ספרים ייכללו בתנ"ך מעבר לספרי התורה, ויצרו ספרות ענפה של חידושים בתחומי הלכות החיים והדעת היהודית בימיהם. חידושי החכמים זכו להתנגדות מקרב קבוצות יהודיות שביקשו להיצמד אל חוקי התורה ככתבם.

ציינו שמות של שלושה חכמים מתקופת בית שני ועד חתימת המשנה במאה הרביעית. כתבו על כל אחד מהם 2-3 משפטים וציינו את יחודו.

נלמד בחברותא כל אחת מהמשניות.

מהי חברותא?

זו היא שיטת לימוד שהייתה מקובלת בתקופת התלמוד והמשנה שבה זוגות לומדים קראו יחד את הטקסט המונח בפניהם, ודנו בו.

המילה חברותא מגיעה מהמילה הארמית: חברות.

משימה אישית:

- רשמו שני יתרונות ללימוד בשיטה זו.
- רשמו שני קשיים בלימוד בשיטה זו.

הידעתם?

בר פלוגתא- זהו חבר ללמידה שתפקידו לחלוק על חברו כדי שיווצר דיאלוג משמעותי בעת הלמידה.

יוונים - בשנת 320 לפנה"ס, נכבשה ארץ ישראל על ידי אלכסנדר מוקדון היווני. עמי האזור כולם הושפעו מן התרבות היוונית, למדו את מקורותיה הפילוסופיים, ואימצו רבים ממנהגי היוונים אל תוך תרבותם. בתי מדרש יוניים הוקמו בכל אזורי ההשפעה היוונית בהם טיפחו תלמידים שלמדו ופירשו את תורותיהם של הפילוסופים הגדולים של יוון העתיקה.

ציינו שמות של שלושה פילוסופים יוניים מן העת העתיקה אם לא הצלחתם ניתן להיעזר במקורות מידע שונים- ספרי היסטוריה, אנציקלופדיה.)

משימה קבוצתית:

התחלקו לקבוצות של ארבעה לומדים.

נסחו 5 כללי זהב ללימוד בחברותא. חשבו על מה יש להקפיד בעת הלימוד.

משימה כיתתית:

נסחו אמנה כיתתית ובה כללי הזהב ללימוד בחברותא.

חתמו כולם על אמנה זו והקפידו לקיים את הכללים.

כיצד נראה דף גמרא?

1. המשנה. הטקסט ההלכתי שנכתב ע"י תנאים.

2. גמרא. הטקסט שדן במשנה ומרחיב אותה. נכתב ע"י אמוראים. היה צורך בגמרא כיוון שרוב היהודים התרכזו בכל ולא ידעו כמעט עברית וידעו ארמית ועוד שהמשנה הייתה תמציתית ולא מפורטת לכן הצטברו הרבה שאלות ללא מענה עד כתיבת הגמרא.

3. ביאור רש"י- פירוש רש"י על התלמוד מתאפיין בלשון קצרה, ברורה ומדויקת

4. ביאור בעלי התוספות. בעלי התוספות הם קבוצה של כ-300 רבנים שהמשותף לכולם הוא לקיחת חלק בכתיבת פירושים המכונים תוספות על 30 ממסכתות התלמוד הבבלי ועל פירוש רש"י לתלמוד. יצרו ופעלו במשך כמאתיים שנה, במאות השנים עשרה והשלוש עשרה. מרביתם מחוג תלמידי רש"י באשכנז ובצרפת ומיעוטם באנגליה ובאיטליה.

5. ביאור ראשונים ואחרונים. הראשונים הם הרבנים והיוצרים שפעלו בין המאה ה-11 והמאה ה-15 לערך. לראשונים נודעה חשיבות רבה בעיצוב עולם ההלכה בין הרבנים המרכזיים שפעלו בתקופת הראשונים בולטים הר"ף, רש"י, הרמב"ם, הרא"ש, בנו רבי יעקב בן אשר, הרמב"ן ועשרות נוספים שיצרו בתחומי ההלכה, פרשנות המקרא והתלמוד, הפילוסופיה היהודית, המיסטיקה היהודית, השירה, הפיוט ועוד. האחרונים הם הרבנים והיוצרים שפעלו באשכנז מן המאה ה-14 ואילך ומן המאה ה-16 ואילך בספרד. הרבנים נאלצו להתמודד לאורך כל התקופה עם התמורות ההיסטוריות שהתחוללו סביבם, בפרט עם עלייתם של הנאורות, המודרניות, החילוניות, הלאומיות והאמנציפציה, וכן עם השינויים והתהליכים שחלו בתוך היהדות, כגון עליית קבלת האר"י, השבתאות, תנועת החסידות, תנועת ההשכלה, היהדות הרפורמית והציונות.

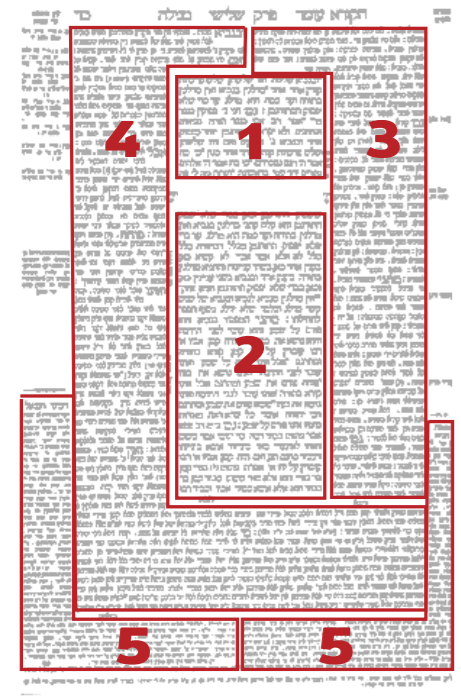
כיצד נראה דף הלימוד?

במרבית האמצעי תופיע תמיד המשנה עליה נלמד ומסביבה בכל אחד מהמרבועים מובאים קטעי מידע /שירים/סיפורים/הסברים ושאלות לדיון. הקפידו להתייחס לכל המידע המובא בדף בסדר הנראה לכם.

הקפידו לנהל פרוטוקול של הדיון שלכם במחברת שתוקדש לנושא

בואו נצא אל הדרך...

כדאי לתלות את כללי הזהב ללימוד בחברותא על אחד מלוחות הכיתה.

בית שמאי אומרים אל ישנה אדם
אלא למי שהוא חכם ועניו וכן תורה.
ובית הלל אומרים, לכל אדם ישנה, כי
הרבה פושעים היו בישראל, ובשביל
שנתקרו לתלמוד תורה יצאו מהם
צדיקים וחסידיים. (אבות דר' נתן פ"ב)
איזו גישה מציגים בית שמאי? לאיזה מצב
חברתי יכולה גישה זו להוביל?
איזו גישה מציגים בית הלל? כיצד הם
מסבירים את גישתם?
אף בעניין ההוראה לא דיברו אנשי
הכנסת הגדולה על העיקר - דהיינו,
על איכות ההוראה, רמתה וטיבה,
אלא התייחסו לפן הכמותי, שהוא
שולי לכאורה. אכן, אם נבין שהדיבור
הוא על מפעל התורה והיצירה בה,
כי אז לכמות משמעות רבה. שאם
העיקר הנחלת המסורת, די בהוראה
למעט תלמידים מחוננים, ואדרבא
- אפשר שעדיף להורות למעט, כדי
שלא ירבו מחולקים ואי הבנות. אולם
כשהעיקר הוא היצירה המתחדשת
תוך כדי הוראה, הרי שעם ריבוי
התלמידים תרבה היצירה, וכל אחד
- אף תלמיד קטן שבקטנים - יתרום
את חלקו". (הרב יהודה שביב, בדרך אבות פרק א',
משנה א' 18-19)

עם איזו גישה מסכים הרב יהודה שביב?
מהי התוספת שלו לגישה זו?
מה חשיבותה?
עם איזו גישה אתם מסכימים?
הזכות לחינוך: חוק זכויות התלמיד
התשס"א - 2000 (החוק נמצא בסוף
החוברת)

החוק אוסר במפורש אפליה במוסדות
החינוך, אך לא פעם אנו עדים לאפליה על
רקע עדתי, חברתי וכלכלי. האם מישהו
מכם חש פעם באפליה על רקע סיבה
כלשהי במערכת החינוך? ספרו על כך?
האם הייתם עדים לאפליה שכזו?
ספרו על כך.

בשנים האחרונות עלו לכותרות שני
מקרי אפליה חמורים במערכת החינוך:
אפליית קהילת האתיופים על רקע עדתי
בפתח תקווה ואפליית בנות על רקע דתי
בעמנואל.

התחלקו לשתי קבוצות. כל קבוצה תחפש
חומרים כתובים ומצולמים על אחד מהמקרים. למדו אותם והציגו
בפני חבריכם לקבוצה את המקרה. ספרו כיצד הסתיים המקרה ואם
טרם הסתיים הציגו דרכים לפתור את הבעיה.

ושלושה דיינים (המכונה "סנהדרין קטנה"), שפעלו בעם ישראל עד שנת 425 לערך, בידי רוכזו סמכויות משפטיות ומדיניות.
הם אלה שהנהיגו את העם. הסנהדרין היווה גם בית מדרש עליון ללימוד תורה.
מקומו של בית דין הגדול (של 71 חכמים) היה בתחילה בלשכת הגזית אשר בבית המקדש. מלבדה, ישבו שתי סנהדריות
קטנות (23 חכמים כל אחת) בפתח העזרה ובפתח הר הבית. 40 שנה לפני חורבן בית המקדש השני גלתה הסנהדרין ממקומה,
ומאותו זמן ואילך בטלה סמכותה להוציא עבריינים להורג, מפני שרשאים בתי הדין לפסוק גזר דין מוות רק כשבית הדין הגדול
ישב במקומו בלשכת הגזית.

פרק א משנה א

מִשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי, וּמִסֶּרָה לְיְהוֹשֻׁעַ, וְיְהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים, וְזִקְנִים לְנָבִיאִים, וְנָבִיאִים מִסֵּרָה לְאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה. הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים, הָיוּ מְתוּנִים בְּדִין, וְהֵעֲמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה, וַעֲשׂוּ סִיג לַתּוֹרָה.

מִשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי
מה מקור התורה?
יש המאמינים שהתורה
נתנה למשה בהר סיני
ויש הסוברים כי התורה
התהוותה לאורך השנים על
ידי בני אדם שתיעדו את
הסיפורים שסופרו בעם.
אלו שתי גישות שונות
המעידות על תפיסות
עולם שונות. כתיבת
התורה על ידי אדם היא
תפיסה המעמידה את
האדם במרכזו של הסיפור
ואילו הגישה האמונית
מעמידה את האל במרכזו
של הסיפור והעולם
האמוני של האדם.

התחלקו לשתי קבוצות. כל קבוצה תחפש
חומרים כתובים ומצולמים על אחד מהמקרים. למדו אותם והציגו
בפני חבריכם לקבוצה את המקרה. ספרו כיצד הסתיים המקרה ואם
טרם הסתיים הציגו דרכים לפתור את הבעיה.

משה קיבל תורה מסיני..
משה, יהושע, זקנים, נביאים,
כנסת גדולה
נסו לזהות את הרצף - מה ידוע לכם
על המנהיגים המוזכרים במשנה? מה
יחודם? מתי פעלו?
מה ההמשך של הרצף מה'כנסת
הגדולה' הלאה? מי קיבל את התורה
מ'כנסת גדולה'?
המשנה הזו פותחת את פרקי אבות
על ידי חכמים שפעלו בסוף ימי הבית
השני ואף לאחר חורבן הבית, מדוע
לדעתכם היה חשוב לציין אותה בפתח
הדברים?
נסו לשער, מה המניע של החכמים
לספר על שושלת המסירה של התורה
עד ימיהם ממש?
איזה תוקף הם רצו לקבל?
(רמז - הסתכלו במשנה הבאה פרקי
אבות א, ב)
הידעתם?
הכנסת הגדולה והסנהדרין:
מיעוט המקורות על, כנסת הגדולה'
ועל אנשיה וכן הסתירות הקיימות
במקורות אלה הביאו את החוקרים
למסקנות שונות. היו שטענו שמוסד
זה כלל לא היה קיים. כמו כן לא
ברור האם עיקר פעילותו של
מוסד זה הייתה דתית - ספרותית
או מדינית. יש הטוענים שזו היתה
אסיפת עם שהתכנסה לעתים
מזומנות בחצר בית המקדש ודנה
בשאלות חוק בבעיות שעמדו בפני
העם ובהכרעות דחופות לשעת
חירום, בדומה לאסיפות העם
בפוליס היווני. בראש כנסת הגדולה
עמד עזרא הסופר ששימש גם
ככהן גדול. על אנשיה נמנו גם
אחרוני הנביאים בישראל: חגי, זכריה
ומלאכי, וכן מרדכי היהודי הידוע
ממגילת אסתר.
על פי בבלי מגילה ז' ע"ב, עם
ייסודה היו חברים בכנסת הגדולה
120 ראשי חכמי ישראל. לעומת
זאת, על פי ירושלמי ברכות פ"ב
ה"ד, מאה ועשרים זקנים ומהם
שמונים וכמה נביאים'. נראה
שהמספר 85 הוא המדויק יותר והוא

מופיע בירושלמי מגילה פ"א ה"ז. עם פטירתם של
חברים, הלך ופחת המספר מ-120, עד שהגיע למספר
70 (או 71), המקובל כמספר החכמים בסנהדרין
הגדולה. מכאן ואילך תפקד המוסד בעצם כ'סנהדרין
הגדולה'. סנהדרין או סנהדרין - היה כינוי לבית דין של
שבעים ואחד דיינים (או שבעים דיינים) שהיווה ערכאה
עליונה בכל הנוגע להלכה, או לבית דין של עשרים
ושלושה דיינים (המכונה "סנהדרין קטנה"), שפעלו בעם ישראל עד שנת 425 לערך, בידי רוכזו סמכויות משפטיות ומדיניות.

מקומו של בית דין הגדול (של 71 חכמים) היה בתחילה בלשכת הגזית אשר בבית המקדש. מלבדה, ישבו שתי סנהדריות
קטנות (23 חכמים כל אחת) בפתח העזרה ובפתח הר הבית. 40 שנה לפני חורבן בית המקדש השני גלתה הסנהדרין ממקומה,
ומאותו זמן ואילך בטלה סמכותה להוציא עבריינים להורג, מפני שרשאים בתי הדין לפסוק גזר דין מוות רק כשבית הדין הגדול
ישב במקומו בלשכת הגזית.

משה קיבל...ומסרה...מסרה..
הרב ישראל לאו כתב בספרו "יחל ישראל": "הנתינה היא מתנה,
המסירה היא פיקדון".
מהו לדעתכם ההבדל בין מסירה לנתינה?
מהי מסורת בעיניכם? התייחסו לשורש המילה.
"להיות מסורתי הוא לתפוס את עצמך כחוליה בשרשרת ארוכה.
הרבה נקבע כבר מן ההקשר שבו נולדת. כשם שאינני בוחן
בכל רגע את השקפת עולמי לאורך חיי כן אינני בוחן את חייהם
ואמונותיהם של אבי ואמי בכל רגע. מצד שני, כשם שיש מקום
לשינוי דעתי בגיל שלושים כך יש מקום לשינוי בתוך תנאי החיים
שנולדתי להם. הוריי אינם מקריים לי. חיי וחייהם נמתחים על
פני הזמן בשרשרת של מסירה. המלט המחבר חוליות אלה
הוא הנאמנות מצד הילד והאחריות מצד ההורים, שאינה אלא
הנאמנות להוריהם שלהם." מאיר בוזגלו,
"בין דיווח למסירה, מחשבות על המסורת, ישראל. 2008
כיצד מסביר מאיר בוזגלו את המסורת? האם אתם מסכימים עם דעתו?
חשבו על מסורת ועל מסירת כדור או מכתב - מה הדומה ומה שונה?
קראו את שירו של עמיחי:

אָבִי הִיָּה אֱלֹהִים וְלֹא יָדַע. הוּא נָתַן לִי
אֶת עֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת לֹא בְרַעַם וְלֹא בְזַעַם, לֹא בְאֵשׁ וְלֹא בְעָנָן
אֲלֵא בְרִכּוֹת וּבְאַהֲבָה. וְהוֹסִיף לְטוֹפִים וְהוֹסִיף מְלִים טוֹבוֹת,
וְהוֹסִיף "אָנָּה" וְהוֹסִיף "בְּבִקְשָׁה". וְזָמַר זְכוֹר וְשָׁמַר
בְּנִגּוֹן אֶחָד וְהִתְחַנֵּן וּבָכָה בְשֶׁקֶט בֵּין דָּבָר לְדָבָר,
לֹא תִשָּׂא שֵׁם אֱלֹהֵיךָ לְשׂוֹא, לֹא תִשָּׂא, לֹא לְשׂוֹא,
אָנָּה, אֵל תַּעֲבֹה בְרַעַב עַד שֶׁקָּרַ. וְחִבֵּק אוֹתִי חֲזָק וְלַחֵשׁ בְּאָזְנִי,
לֹא תִגְנוֹב, לֹא תִנָּאֵף, לֹא תִרְצַח. וְשָׁם אֶת כַּפּוֹת יָדָיו הִפְתָּחוֹת
עַל רֹאשִׁי בְּבִרְכַת יוֹם כְּפֹר. כְּבֵד, אָהֵב, לְמַעַן יֵאָרִיכוֹן יְמֵיךָ
עַל פְּנֵי הָאָדָמָה. וְקוֹל אָבִי לְבָן כְּמוֹ שֶׁעַר רֹאשׁוֹ.
אֲחֵר-כֵּן הִפְנָה אֶת פְּנֵיו אֵלַי בְּפַעַם הָאֲחֵרוֹנָה
כְּמוֹ בַּיּוֹם שֶׁבּוֹ מֵת בְּזְרוּעוֹתַי וְאָמַר: אֲנִי רוֹצֵה לְהוֹסִיף
שְׁנַיִם לְעֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת:
הַדְּבָר הָאֶחָד-עֶשֶׂר, "לֹא תִשָּׂתְנָה"
וְהַדְּבָר הַשֵּׁנִים-עֶשֶׂר, "הַשְּׁתַּנְּה, תִּשְׁתַּנְּה"
כִּי אָמַר אָבִי וּפְנָה מִמֶּנִּי וְהִלֵּךְ
וַיַּעֲלֵם בְּמַרְחָקָיו הַמְּאֻזָּרִים.

יהודה עמיחי מתוך: "מלון הורי", פתוח סגור פתוח.

כיצד מבין עמיחי את המסורת? מה דעתכם על דבריו?
מה אתם בוחר להעביר הלאה? מדוע?
מה אתם בוחר שלא להעביר הלאה? מדוע?
איך אתם תעבירו הלאה את הדברים: כמו במסירת כדור, כמו שמעבירים חפץ שביר ויקר, כמו בוזגלו או כמו עמיחי?
מה חסר לכם שלא קיבלתם בשרשרת המסירה בנושא התרבות היהודית ותרצו ללמוד ולהעביר הלאה?

דור מחדש יוצר איננו זורק אל גל האשפה את ירושת הדורות. הוא בוחן ובדק, מרחיק ומקרב
ויש שהוא נאחז במסורת הקיימת ומוסיף עליה, ויש שהוא יורד לגלי גרוטאות, חושף נשכחות,
ממרק אותן מחלודתן, מחזיר לתחייה מסורת קדומה, שיש בה להזין את נפש הדור המחדש.
ברל כצנלסון, מקורות לא אכזב ("ד באב תרצ"ד 1934, דבר)
ברל כצנלסון מציין מספר אפשרויות העומדות בפני כל דור, מהן? עם מה אתם מסכימים? האם יש משהו בדבריו שאינכם
מסכימים אתו?
מה תקחו מדבריו לחייכם? היכן תוכלו ליישם זאת?
חשבו על חג / טקס העומד להתקיים בקרוב בבית הספר, איך תוכלו ליישם את דבריו של כצנלסון בחג/ בטקס הקרוב? קחו
על עצמכם משימה שכזו ודווחו עליה לאחר מכן בשיח כיתתי.

הוּוּ מְתוּנִים בְּדִין,
וְהֵעֲמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה,
וַעֲשׂוּ סִיג לַתּוֹרָה.
מה היא הסיבה שבמשנה
הראשונה של המסכת אנשי
הכנסת הגדולה פותחים
בשלושה דברים אלו דווקא?
האם יש משמעות לסדר
הדברים?
סיג= גבול,גדר.

הוּוּ מְתוּנִים בְּדִין,
וְהֵעֲמִידוּ תַלְמִידִים הַרְבֵּה,
וַעֲשׂוּ סִיג לַתּוֹרָה.
מה היא הסיבה שבמשנה
הראשונה של המסכת אנשי
הכנסת הגדולה פותחים
בשלושה דברים אלו דווקא?
האם יש משמעות לסדר
הדברים?
סיג= גבול,גדר.

על העבודה: בתקופתו של שמעון הצדיק פרשו את העבודה כעבודת הקורבנות "עבודת האל". ניתן לראות את הפרשנות הזו גם בדברי הבן הרשע באגדה השואל: "מהי העבודה הזו לכם?" ולמולה הציבו אותם פרשנים את "העבודה הזרה". בתחילת המאה העשרים אימצו לעצמם פועלים יהודיים ותנועות העבודה סיסמאות של תורה ועבודה כשהם מתייחסים אל העבודה כאל עבודת האדמה. כיום החברה הישראלית בחלקה בפרשנותה למושג עבודה. דתנו רבני [=ששנו חכמינו]: האב חייב בבנו: למולו, ולפדותו, וללמדו תורה, ולהשיאו אשה, וללמדו אומנות [=מלאכה], ויש אומרים אף להשיטו במים. רבי יהודה אומר: כל שאינו מלמד את בנו אומנות, מלמדו ליסטות [=שוד]. לסיטות סלקא דעתך [=חשבת]? אלא כאילו מלמדו ליסטות.

משיירי הכנסת הגדולה: של החברה היהודית בארץ ישראל, הוקמה בימי השלטון הפרסים, והייתה קיימת במשך כמאתיים שנה. בימי שמעון הצדיק התחילה תרבות יון להתפשט בכל ארצות האזור, בעקבות כיבושיו מוקדון. הכנסת הגדולה התפוררה ובמקומה הוקם מוסד עליון חדש בשם= הסנהדרין. מאותה תקופה ניתן למצוא שמות כמו: אנטיגנוס והורקנוס בין החכמים. סנהדרין: מילה יונית המורכבת מן המילים סין-יחד, והדרין- מושב.

שאלות לדיון:
נסו לדרג את שלושת "הרגלים" של העולם. הסבירו את הדרוג

פרק א משנה ב

שמעון הצדיק היה משיירי כנסת הגדולה. הוא היה אומר, על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל גמילות חסדים

על התורה: משמעות הביטוי תורה, מלשון הוראה. הוראה ולימוד הם עקרון בסיסי בתקופת החכמים- "ושיננתם לבניך" בניגוד לתרבויות אחרות שאצלם הידע נשמר אצל כהני הדת. מהו היתרון של לימוד התורה לכלל העם ולא לשמר אותו אצל כהני הדת בלבד?

האם ניתן לדרג? האם העולם יכול להתקיים רק על שניים מתוך השלושה? רק על אחד מתוכם? על מה ניתן לוותר?

המספר שלוש חוזר מספר פעמים במסכת אבות- מדוע לדעתכם חשובה העמדת שלושה דברים במרכז ולא שניים?

חשבו על ניהול דיון בשניים מול שלושה מהם שלושת העמודים שלכם? על מה ראוי לכם שעולמכם יעמוד?

על גמילות חסדים: גמילות חסדים ניתן לקיים בשתי דרכים: א. צדקה: באמצעות מתן כסף, כמענק או כהלוואה ללא ריבית. ב. כעזרה רוחנית- נפשית לזולת שלא באמצעות מתן כסף.

תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף כט, עמוד א
מהי המשמעות של רכישת מקצוע (אומנות) לפי ר' יהודה? כיצד אמרתו מרחיבה את תחום האחריות של האב? מה דעתכם על אמירתו? מהו היחס שבין חובת האב ללמד את בנו תורה, לחובת האב ללמד את בנו אומנות, על פי מקור זה? האם המצוות הן שוות-ערך או שיש מדרג ביניהן?

שאלות לדיון:
הביאו דוגמאות לעזרה לזולת שאינה כספית. לצד תורה והעבודה העמיד שמעון הצדיק את גמילות החסדים- מדוע? האם היא שוות ערך? מה תפקידה במשולש זה?

החכמים - רבי אלעזר בן עזריה דרש "אלה תלמידי חכמים שיושבים אסופות ועסקים בתורה: הללו מטמאין והללו מטהרין, הללו אוסרין והללו מתירין, הללו פוסלין והללו מכשירין. שמא יאמר אדם, איך אני למד תורה מעתה?" כיצד אני יכול למצוא את ידי ורגלי בכל התסבוכת הזאת של דעות חלוקות, של תורות שונות? דומה שממרה זו של רבי אלעזר מבטאת אחד מן הרעיונות המופלאים שבתורה שבעל-פה, זוהי תורה פלורליסטית* ביורה. כמעט ואין לך בעיה משפטית, מוסרית או אחרת, שהדעות עליה אינן מחולקות. אחד אומר כשר ואחר פוסל וכו' (זכויות אדם במקרא ובתלמוד השופט חיים.ה.כהן)

"יהי ביתך ועד לחכמים" - ואילו אם יכנסו חכמים אי אפשר שלא תלמד מהם איזה דבר חכמה' (פירוש ר' עובדיה מברטנורא)

מי הם החכמים שלנו? מיהם האנשים אותם הייתם בוחרים להכניס אל ביתכם/ כיתת הלימוד שלכם כדי ללמוד מהם?

"שותה בצמא את דבריהם" דעת. מה טוב בדעת? האם יכולנו להיות ללא דעת? קראו את סיפור הבריאה בבראשית וחשבו - מה היה קורה אלמלא הייתה חווה מתפתה לרעיון של "דעת להשכיל"? מה מעמד הדעת בחיינו? האם אפשר לוותר על דעת? מה יישאר?

פרק א משנה ד
יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם. יוסי בן יועזר איש צרדה אומר, יהי ביתך מתאבק בעפר רגליהם, והיו שותה בצמא את דבריהם

כיצד ניתן להבין את הביטוי 'הווי מתאבק בעפר רגליהם'? האם יכולות להיות לביטוי זה פרשנויות נוספות? כיצד אתם עומדים מול מוריהם, או אנשי משמעותיים בחייכם, בבואכם ללמוד מהם?

הגדרת המושג דעת מתוך ויקופדיה ומלון אבן שושן: דעת- מקור הנסמך מן ה"ידע" ידע הוא מידע אשר מצוי ברשותה של ישות בעלת תודעה. בתרבות האנושית התקיימה מאז ומעולם שאיפה לרכישת ידע רב ככל האפשר ("דע את עצמך", יעץ סוקרטס. "ידע הוא כח" קבע פרנסיס בייקון). ניתן להסביר זאת בכך שהידע שברשות האדם להתמודד באופן טוב יותר על מנת להגשים את מטרותיו.

*פלורליזם- ההכרה בזכות קיומן של דעות, השקפות שונות, צרכים ורצונות שונים בחברה.
מה יתרונה של החוכמה התלמודית? האם וכיצד בא לידי ביטוי הפלורליזם בחברה הישראלית כיום?

"יהי ביתך פתוח לרווחה" אל מול משנה ד "יהי ביתך בית ועד לחכמים"

מה ההבדל בתפיסת הבית בין יוסי איש צרידה ליוסי איש ירושלים?

את מי מזמין כל אחד מהם להיכנס לביתם?

מיהם ה"חכמים" אותם אתם הייתם מזמינים לביתכם?

פרק א משנה ה

יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר, יהי ביתך פתוח לרווחה, ויהיו עניים בני ביתך, ואל תרבה שיחה עם האשה. באשתו אמרו, קל וחומר חכמים, כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה, גורם רעה לעצמו, ובוטל מדברי תורה, וסופו יורש גיהנם

ויהיו עניים בני ביתך - מה לדעתכם התכוון יוסי בן יוחנן כשאמר ש"יהיו עניים בני ביתכם"? ... מה משמעות הביטוי "בן בית"?

מי הוא "עני" לדעתכם? איזה עניים אתם מכירים? האם נכנס פעם "עני" אל תוך ביתכם? האם לדעתכם צריכים עניים להיות בני ביתכם? באיזה אופן?

אל תרבה שיחה עם האשה - מה ידוע לכם על מעמד הנשים בעבר? מה לדעתכם השתנה מאז ועד היום? האם לדעתכם ישנם הבדלים בכומר השכלי בין נשים לגברים? מדוע לדעתכם נאמרה האימרה הזו?

מתוך מאמרו של חיים כהן זכויות אדם במקרא ובתלמוד:

כל שיטות המשפט העתיק והגות אי שוויון בין המינים, ועקבות אי-שוויון זה ניכרות בחברתנו עד היום הזה. להלכה ובאורח עקרוני, יצא דווקא משפט התורה מן הכלל: ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם- השווה הכתוב אשה לאיש לכל דינים שבתורה. ולא רק "לדינים" השווה אותם הכתוב, אלא גם לעונשין: "איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם- להשוות אשה לאיש לכל חטאות ונזקים שבתורה". אם נסתכל בהוראות הללו, ובבריאת האיש וגם האישה בצלם אלוהים, ושם "אדם" נקרא על שניהם כאחד- ניתן לראות בהן מעין חוק יסודי: כל עוד לא נקבע דבר אחר, הסותר חוק יסודי זה, בחוק מפורש ומחייב לעניין מיוחד, הרי התורה (ה"כתוב") השוותה את האיש ואת האישה שוויון גמור.

נסו להסביר לעצמכם מהי טענתו של השופט חיים כהן ומה היא מחדשת/מאירה.

כתלי ביתי/ אברהם שלונסקי
פתלי ביתי אינם פחית לי ביני לבין עולם, יש חסד הצמיחה, המקשיבה אך פנימה, כי המקשיב לכל אינו שומע כלום, רק המחריש המלותיו לשמע הדממה שומע את הכל ואת כלם.

פתלי ביתי אינם פחית לי ביני לבין עולם, הם עצימת-עיניו של הרואה דבר עד תם; כי הרואה הכל אינו רואה מאומה, רק הצופה אל האחד-ואין-בלתו זוכה לראות כל הדברים כלם.

פתלי ביתי אינם פחית לי ביני לבין עולם, הם סוד ההתגלות לומר באין מקלים; כי הדובר בשער אינו דובר לאיש, והסחים טגדו סחים אך זה לזה, רק המסית עם נפשו מסית עם כלם.

פתלי ביתי אינם פחית לי ביני לבין עולם, אברהם שלונסקי, כתלי ביתי, בתוך "שירים" כרך ה', שאלות לעיון:

מה משיב שלונסקי ליוסי בן יוחנן וליוסי בן יעזר?

מה דעתו על הקמת בית-שער?

מה דעתכם - האם כותלי ביתכם הם חיצ ביניכם לבין העולם או לא?

"וקנה לך חבר" אפיקורוס - "לא עזרת חברינו היא שכה עזרת לנו, אלא הידיעה והביטחון שהם אכן יעזרו." אפיקורוס-פילוסוף יווני שחי בין השנים 343-273 לפני הספירה. מהו חבר? הנה אומר לך חבר הוא אדם אשר אתה עימה נשמת ו תוכל להתערט ל במחצתו, הוא לא יצוה עליך ללבוש דבר על גופך, רק יבקש כי תהיה אמה עימה הוא לא ירצה כי תהיה טוב או רע יותר, במחצתו תחוש כאסיר אשר יצא זכאי בדין, אינך צריך להיות על המשמר, תוכל לומר את חשבון, כל עוד אתה הוא באמת.

מדוע לא טוב ללמוד מכמה רבנים על פי פירושו של ר' שמואל? מה היתרון ב"עשה לך רב"? מה החיסרון ב"עשה לך רב"? כיצד אתם מעדיפים ללמוד? האם נכון לכם לבחור "חכם" אחד וללכת על פיו? הסבירו תשובתכם.

מהו ומיהו חבר לדעתכם? מהן התכונות הדרושות לו? נסו לשער כיצד היו בני אדם חיים ללא חברים? מה לדעתכם החשיבות של חברות בחיי בני האדם?

והיו דן כל אדם לכף זכות. - מה הרעיון שמקופל כאן? האם עלינו לדון כל אדם לכף זכות? האם לדעתכם יש להפריד בין מעשי האדם לבין האדם עצמו? נסו לחשוב על מגוון המניעים של פושעים המבצעים פשע?

פרק א משנה ו

יהושע בן פרחיה ונתאי הארבל קבלו מהם. יהושע בן פרחיה אומר, עשה לך רב, וקנה לך חבר, והיו דן את כל האדם לכף זכות

הידעתם? בתנ"ך מופיע המילה רב במשמעויות שונות לדוגמא: עם רב (רב=הרבה) אך היא אינה מופיעה ולו פעם אחת במשמעות של "מורה וחכם ותר" במשמעות המוכרת לנו כיום. רק בתקופת החכמים החל השימוש במילה "רב" במשמעות של מורה. בתחילה אך ורק לתנאים ואחר כך לאמוראים ואחר כך לראשי ישיבות בלבד, לאחר מכן העדות האשכנזיות לקחו תואר זה לראשי קהילות בעוד שהספרדים ועדות המזרח מכנים את מנהיגיהם בתואר של "חכם". אך כיום גם הספרדים מכנים בשם "רב".

מהו רב בשבילכם? האם יתכן רב שאינו רב אורתודוכסי? האם אישה יכולה למלא תפקיד של רב? מיהם "הרבנים שלכם"? מה תפקידם בחייכם?

שני חברים

יש לי חבר, קוראים לו אלי, שבכל הדברים הוא נורא דומה לי.

כשאני רוצה דוקא בג'ולים גם הוא בא לשחק; כשהוא רוצה לטיל - גם לי מתחשק.

כשהוא עצוב או שמח - תכף גם אני ותמיד אנחנו בשלם ואין בכלל עניינים.

כל כך אנחנו דומים, אני ואלי, אחד לשני, עד שלפעמים נדמה לי שהוא - זה אני.

יש לי חבר, קוראים לו אדר, שהוא ואני לא מסכימים בשום דבר.

אם אני רוצה שקט - הוא תכף צורח; אם אני אומר משהו - הוא מיד מתוכח.

תמיד הוא אוהב דברים שאני שונא, בקצור, לשנינו יש אפי שונה.

לפעמים זה מרגיז, לפעמים זה מעצבן, אבל בעצם - זה הרבה יותר מעניין.

מי מהשניים הייתם אתם בוחרים לחבר? הביאו נימוקים לבחירתכם.

שמעיה ואבטליון אחד מהזנות שהנהיגו את העם בין תקופת אנשי כנסת הגדולה והלל ושמאי. **אבטליון** הוא היה ממשפחת גרים (גטין נזב). תלמידים של יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח. חי ופעל בסוף ימי החשמונאים, למעלה ממאה שנה לפני החורבן רבי עובדיה מברטנורא מסביר את השם אבטליון: "שמעיה ואבטליון, גרי צדק היו, ומבני בניו של סנחריב הם. ושמעתי שמפני שהיה אבטליון אב בית דין נקרא בשם זה, שפירושו אב לקטנים. כי טליא בלשון ארמי, קטן... (אבות א'). **שמעיה** נשיא הסנהדרין בסוף תקופת החשמונאים במאה השנייה לפני החורבן. **שמעיה ואבטליון** היו בני הזוג הרביעי. שניהם היו תלמידי הזוג יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח, ומורי הזוג הלל ושמאי (אבות א-יב), שניהם היו צאצאי גרים. **שמעיה ואבטליון** נשתבחו בפי בן דורם יהודה בן דורתאי, כשני גדולי הדור, שכן חכמים ודרשנים גדולים (פסחים עב). שניהם ישבו ביחד בבית מדרשם וביחד הורו לתלמידיהם. כששומר בית המדרש לא הניח לו להלל להיכנס לבית המדרש עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלוהים חיים מפי שמעיה ואבטליון (יומא להב). הלל, בדבריו לבני בתירה, מוכיחם על שלא

אהוב את המלאכה - אסור לאדם להתבטל, וכתב רבי עובדיה מברטנורא: "אפילו יש לו במה להתפרנס, חייב לעסוק במלאכה, שהבטלה מביאה לידי שעמום". ושנא את הרבנות - רבנות זאת השררה. ראוי לאדם שלא יבקש לעצמו שררה (פירוש המשניות לרמב"ם). אל תתוודע לרשות-רשות אלו השלטונות. אל תשבע אמונים לשלטון, אם השלטון אינו טהור. הרקע לאמירתו זאת היה כנראה האירוע בקשר עם עדותו של הורדוס בפני הסנהדרין.

פרק א משנה י

שְׁמַעְיָה וְאַבְטָלְיוֹן קָבְלוּ מֵהֶם. שְׁמַעְיָה אוֹמֵר, אֱהוּב אֶת הַמְּלָאכָה, וְשִׁנָּא אֶת הַרְבֵּנוֹת, וְאֵל תִּתְוַדַּע לְרִשְׁוֹת:

פרק א משנה יא

אַבְטָלְיוֹן אוֹמֵר, חֲכָמִים, הַזְהָרוּ בְּדַבְרֵיכֶם, שֶׁמָּא תַּחְבוּבוּ חוֹבֵת גְּלוֹת וְתִגְלוּ לְמִקּוֹם מִים הַרְעִים, וְיִשְׁתּוּ הַתְּלָמִידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וְיָמוּתוּ, וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל:

מדוע יש לאהוב את המלאכה? כיצד יש להתייחס אליה? מהי הרבנות, מדוע יש לשנא אותה? מהי הרשות? מדוע עדיף לא להתוודע אליה?

הזיהור בדבריכם: סיפור שהיה כך היה: מלך אחד שלח איגרת למלכה של מדינה שכנה בזו הלשון: -שלח לי סוס כחול שזנבו שחור ואם לא--- על כך ענה המלך השני: -אין לי סוס כזה ואילו היה ל--- כשקיבל המלך הראשון את התשובה כעס מאוד והכריז על מלחמה עם הארץ השכנה. המלחמה ארכה חודשים רבים ודם רב נשפך. לבסוף נועדו שני המלכים לפגישה על מנת לנסות ולישב את הסכסוך. - למה התכוונת, שאל המלך, במכתבך: שלח לי סוס כחול שזנבו שחור ואם לא---? - פשוט מאוד! ביקשתי ממך שתשלח לי סוס כחול שזנבו שחור ואם לא - שלח לי סוס בכל צבע אחר. ואתה, למה התכוונת אתה באמרך: -אין לי סוס כזה ואילו היה ל---?פשוטו כמשמעו, ענה מהלך השני, אילו היה לי סוס כזה הייתי שולח לך במתנה.

נסו להיזכר - האם גם אתם נקלעת למצב בו בגלל חוסר הבנה של דברי הדובר החפרתם מצב שכלל לא היה אמור להגיע להסתבכות?

הפשוט.

אריסטו בדברו על אומנות הדיבור והשכנוע ציין שלשה גורמים חשובים: תכונות הדובר, תוכן דבריו, ותכונת השומעים. לאופי ותכונות המאפיינים את מקבלי המסר שאליהם הוא מכוון. גם על זה מבקש אבטליון: חכמים היזהרו בדבריכם.

תכונות הדובר: כאשר מקור המסר נחשב למוחה בתחומו, מקבלים דבריו משנה תוקף ואמינות. על פי הניסויים שעשו הפסיכולוגים הולנד ואייס, נמצא כי אנשים קבלו את דעתם של המומחים גם כאשר עמדתם לא היתה נראית הגיונית ואף אם קודם לכן שללו המנוסים את אותה עמדה מכל וכל. זהו, חכמים, הזהרו בדבריכם, נתפסים כדעת מומחה והשפעתם גדולה לאין ערוך מעמדתו של האדם.

מדוע חכמים חייבים להיזהר בדבריהם? מדוע הפנייה לחכמים דווקא? מיהם החכמים של ימינו שצריכים להיזהר בדבריהם?

האם באמת רק חכמים צריכים להיזהר בדבריהם? מי עוד צריך להיזהר בדבריו בציבור?

תוכן דבריו: מחקרים רבים בפסיכולוגיה החברתית מצאו כי יש חשיבות רבה לטיעוני המסר של מוסר העמדה. אין ספק כי מסר מורכב המשתמע לפנינו רבות, משאיר מקום לפרשנויות ועשוי לייצר טעויות.

לפניך סיפור אגדה הממחיש את ההבדלים בין שיטת בית הלל ובין שיטת בית שמאי. הסיפור שמופיע כאן בעיבוד קל, לקוח מתוך התלמוד הבבלי (מסכת שבת דף לא ע"א).

"מעשה בנוכרי (=לא יהודי) אחד שבא לפני שמאי ושאל אותו: כמה תורות יש לכם? אמר לו שמאי: שתיים, תורה שבכתב ותורה שבעל פה. אמר הנוכרי לשמאי: ... גייר אותי על מנת (=בתנאי) שתלמדני תורה שבכתב. גער בו שמאי והוציאו בניזיפה. בא הנוכרי לפני הלל - והלל גייר אותו..."

שוב מעשה בנוכרי אחד, שבא לפני שמאי ואמר לו: גייר אותי על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחף שמאי את הנוכרי באמת הבניין (=מכשיר מדידה שהבנאים משתמשים בו) שבידו.

בא הנוכרי לפני הלל - והלל גייר אותו ואמר לו: מה ששנאו עליך אל תעשה לחברך - זוהי כל התורה כולה, והשאר... - לך ותלמד.

פרוש: אם אני לא אדאג לעצמי- מי יעשה זאת במקומי? אבל כשאני דואג רק לעצמי ולא לטובת אחרים - מה ערפי? ואם אני עושה את חובתי עכשיו - מתי אעשה אותה? (אין לדחות דברים)

האם אתם מסכימים עם אמירה זו? ממה צריך להיזהר שחיים על פי משנה זו? תנו דוגמא לא חיובית לחיים על פי משנה זו.

שוב מעשה בנוכרי אחד, שבא לפני שמאי ואמר לו: גייר אותי על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחף שמאי את הנוכרי באמת הבניין (=מכשיר מדידה שהבנאים משתמשים בו) שבידו.

מה ניתן ללמוד על תפיסתו של הלל הזקן מאגדה זו? מה ניתן ללמוד על תפיסתו של שמאי מאגדה זו?

הביטוי מדבר בשבח ההסתייעות העצמית, ועל כך שאדם צריך לסמוך על עצמו ועל יכולתו, אולם קשת המשמעויות של הביטוי רחבה יותר ולעיתים קרובות מגיעה עד כדי שימוש ציני, רוצה לומר: "אין על מי לסמוך".

הנוגדן לציניות זו נמצא בהמשך הפסוק, וכשאני לעצמי, מה אני מילים הבאות לומר שאדם יכול לפעול וליצור במסגרת של חברה וקהילה.

חשבו וענו: באילו קהילות אתם פועלים? לכמה מעגלים אתם שייכים? מה אתה תורמים לכל קבוצה שבה אתם פועלים? מה תורמת הקבוצה לכם?

חשוב וענו: באילו קהילות אתם פועלים? לכמה מעגלים אתם שייכים? מה אתה תורמים לכל קבוצה שבה אתם פועלים? מה תורמת הקבוצה לכם?

הרבות בין הלל לשמאי - שררו ביניהם יחסי ידידות ואף קשרי נישואים. ואנשי בית הלל, לפני שהציגו את עמדתם, היו מקפידים להציג את העמדה המנוגדת של בית שמאי. גם בלשון ימינו משמשים שני שמות אלו לתיאור גישות שונות: הביטוי "בית הלל" מתאר את הגישה הנוטה להקל, ואילו הביטוי "בית שמאי" - גישה הנוטה להחמיר.

עם איזו גישה אתם מסכימים? מדוע? איזו גישה רווחת בישראל כיום? האם גישה זו נכונה לדעתכם?

פרק א משנה יד

הוא הִיה אוֹמֵר, אִם אֵין אֲנִי לִי, וְכִשְׁאֲנִי לְעַצְמִי, מָה אֲנִי. וְאִם לֹא עֲכָשְׁיוּ, אֵימָתִי

אם אין אני לי - מי לי וכשאני לעצמי - מה אני ואם לא עכשיו - אימתי? ככל שתעמיק לחפור ככל שתיכנס יותר פנימה תמיד תישארנה השאלות היסודיות ביותר. חסרות תשובות. מי אני - ולמי אני ומה באמת אני לעצמי ועד מתי?*

ורד מוסינזון מתוך "דברים שצריכים לעבור" 1981

מהי תפיסת ה'אני' של הלל, ומהו המתח המפרה בין "אם אין אני לי מי לי" לבין "כשאני לעצמי מה אני?" כיצד אתם מפרשים את המשנה הזו? מה היא אומרת לכם על ה"אני" שלכם? למה מתכוונת ורד מוסינזון בשורה האחרונה של השיר?

עשה תורתך קבע-

הלימוד צריך קביעות ולא יכול להיעשות בחלקים. באופן של חלקים ולימוד מזדמן האדם לעולם לא יוכל להעמיק ולהגיע לנקודות עמוקות. כמו כן - כאשר הדברים לא קבועים, קשה מאוד להתמיד ותמיד יהיו דברים נוספים שהאדם "אמור" לעשות וכך ידחה את הלימוד. כאשר ישנה קביעות אז יראה שינוי אמיתי והעמקה בלימוד

כיצד אתם לומדים?

מהם הרגלי הלמידה שלכם?
האם אילו הרגלים נכונים וטובים? האם יש דרך בה כדי שתשפרו את דרך למידתכם?
המליצו אחד לשני כיצד ניתן לשפר את תהליך הלמידה.

פרק א משנה טו
שְׁמַאי אֹמֵר, עֲשֵׂה תוֹרַתְךָ קָבֵעַ. אַמּוֹר מְעַט וְעֲשֵׂה הַרְבֵּה, וְהוּי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסֵבֶר פָּנִים יְפוֹת.

שמאי חילק את המשנה לשלושה חלקים כמו חלק מהמשניות שכבר פגשנו.

נסו להסביר, מדוע חיבר שמאי הזקן דווקא בין שלושת הדברים האלה דווקא.

ר' עובדיה מברטנורא: שלוש אזהרות הזהיר שמאי, כנגד שלוש מעלות... חכם גיבור ועשיר כנגד חכם אמר עשה תורתך קבע, כנגד עשיר אמר אמור מעט ועשה הרבה, כנגד גיבור אמר הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות.

כיצד הסביר ר' עובדיה את הקשר בין שלושת החלקים במשנה זו?

שלושה נושאים נדונו במשנה זו-
זמן ללימוד,
עשייה אל מול דיבור
וקבלת אחר בסבר פנים יפות.

נסו לשער מדוע חוברו שלושת נושאים אלו יחדיו? מה המקשר בניהם? מדוע החליט שמאי הקפדן לחבר דווקא בין שלושת אלה?

שמאי הזקן (בספרות הארצישראלית נקרא גם שמ"י, חי במאה הראשונה לפנה"ס) היה אב בית הדין האחרון בתקופת הזוגות ואחד מבני הזוג הלל ושמאי. ידוע בתור בר-פלוגתא של הלל הזקן, וכנגד האסכולה של הלל ייסד את האסכולה שלו, אסכולת בית שמאי, אשר שלטה תקופה מסוימת בסנהדרין, אך לא האריכה ימים אחרי המרד הגדול.

שמאי נבחר להיות אב בית הדין לא ביחד עם הלל, כי אם לאחר עזיבת קודמו, מנחם - "יצא מנחם ונכנס שמאי" (מסכת חגיגה ב, ב).

ככלל נחשב שמאי הזקן לקפדן יותר, כפי שהדבר משתקף בתיאוריו בסיפורים תלמודיים שונים, עד כדי כך ששמו הפך להיות שם דבר לקפדנות ולשמרנות. עם זאת, חז"ל בדורות שאחריו הדריכו שלא ללכת בדרכו הקפדנית של שמאי: "לא הקפדן מלמד", (מסכת אבות), "לעולם יהיא האדם ענוותן כהלל ואל יהיה קפדן כשמאי" (מסכת שבת). גם השיטה ההלכתית מבית מדרשו נחשבת בדרך כלל למחמירה יותר בהלכה. מסכת עדויות שבמשנה מונה 30 מקרים בהם דווקא הלל היה המחמיר ושמאי המקל, אך מקרים אלה מנויים כיוצאי דופן - כלומר שבדרך כלל שמאי היה המחמיר מבין השניים

נאמרו על שמאי "לא הקפדן מלמד" - עם איזה מורה אתם מעדיפים ללמוד? מה היתרונות בקפדנות? מה החסרונות בקפדנות? מה גורמת לכם קפדנות של מלמד?

וכשם שהדין בשלשה כך פשרה בשלשה נגמר הדין אין רשאי לבצע ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי אומר כל המבצע הרי זה חוטא המברך את המבצע הרי זה מנאץ לפני המקום על זה נאמר (תהילים י) ובוצע ברך נאץ ה' אלא יקוב הדין את ההר שכן משה אמר יקוב הדין את ההר אבל אהרן היה עושה שלום בין אדם לחבירו שנאמר (מלאכי ג) בשלום ובמישור הלך אתי וגו' ר"א בן יעקב אומר מה ת"ל ובוצע ברך נאץ ה' משלו משל למה הדבר דומה לאחד שגנב סאה של חטים טחנן אפאן והפריש מהן חלה והאכיל לבניו היאך זה מברך אינו מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' ר"מ אומר ובוצע ברך אלו אחי יוסף שהיו אומרים (בראשית לו) מה בצע וגו' ר' יהושע בן קרחה אומר מצוה לבצע שבא' (זכריה ח) אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם והלא כל מקום שיש משפט אמת אין שלום וכל מקום שיש שלום אין משפט אמת אלא איזהו משפט שיש שלום הוא אומר זה ביצוע וכן הוא אומר (שמואל ב ח) ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה וכל מקום שיש צדקה אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוא אומר זה ביצוע דן את הדין זיכה את הזכאי וחייב את החייב אם חייב את העני מוציא ונותן לו משלו נמצא עושה צדקה עם זה ודן את זה רבי אומר דן את הדין וזיכה את הזכאי וחייב את החייב נמצא עושה צדקה עם החייב שמוציא גזילה מתחת ידו ודן עם הזכאי שמחזיר לו את שלו ר"ש בן מנסיא אומר פעמים יבצע אדם פעמים אל יבצע כיצד שנים שבאו אצל אחד לדין עד שלא שמע דבריהן או משמע דבריהן ואין יודע להיכן הדין הוא נוטה אתה רשאי שיאמר להן צאו ובצעו אבל מששמע דבריהם ויודע להיכן הדין הוא נוטה אין רשאי שיאמר להן צאו ובצעו כגון שהוא אומר (משלי יז) פוטר מים ראשית מדון וגו' עד שלא נתגלה אתה רשאי לנטשו משנתגלה הדין אי אתה רשאי לנטשו ר' יהושע בן לקיש אומר שנים שבאו אצל אחד לדין אחד חזק ואחד רך עד שלא שמע דבריהן ואם משמע דבריהן ואין יודע להיכן הדין הוא נוטה רשאי שיאמר להן איני נזקק לכם שמא נתחייב החזק ונמצא חזק אויבו מששמע דבריהן ויודע להיכן הדין הוא נוטה אין רשאי שיאמר להם איני נזקק לכם וכן הוא אומר (דברים א) לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא. תוספתא, מסכת סנהדרין, א, ג

פרק א משנה יח
רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַדִּין וְעַל הָאֱמֶת וְעַל הַשְּׁלוֹם, שְׁנָאֵמֵר (זכריה ח) אֱמֶת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם שְׁפָטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם

דין, אמת או שלום

מהי מערכת היחסים המתקיימת בין הדין, האמת והשלום?
האם ניתן להגיע לפתרון בעת קונפליקט, המבוסס על שלוש אמות מידה אלו?
מהי מערכת היחסים המתקיימת בין האמת והמשפט, לפיהם מצווים לשפוט, על פי הציטוט מזכריה?

"כיצד זה קרה?"
הייתה בינינו מחלוקת."
"באיזה עניין?"
"אידיאולוגיות, חירות, הגינות, זכויות אדם, ערכים, החיים עצמם"
"האם לא היה עדיף להגיע לפשרה כלשהיא?"
"בשום אופן לא!"
"מדוע?"
"אדם חייב להיות נאמן לאמונותיו. ומלבד זאת, פשרות מותירות את כולם בלתי מרוצים".

"אז החלטתם להכריע בדרך של מלחמה?"
"כן."
"ולא תהיה עוד מחלוקת?"
"בדיוק."
"חירות, הגינות, זכויות האדם, נאמנות לערכים - כל אלו יושגו?"
"בדיוק."
"אבל מה יהיה על החיים עצמם?"
"מוכרחים לוותר על משהו."

נורמן פ' דיקנסון, אויבנו הגרוע מכל, הוצאת דביר, 1993, עמ' 37

מהו הפיתרון המובא כאן, לקונפליקט? האם אתם מכירים מקרים בהיסטוריה, בהם פעלו אנשים למען ערכיהם, עד טיפת דמם האחרונה? האם היו אלו מקרים מוצדקים, לדעתכם?
נסו לבדוק, האם יש משהו שאתם מוכנים לצאת עבורו למלחמה?
חברו משפט תשובה למשפט האחרון של הקטע.

התוספתא מציגה בפנינו גישות שונות לפתרון של פשרה בעת קונפליקט. עמדו על הפתרונות השונים, הציגו אותם, וחוו דעתכם על כל אחד מהפתרונות.
מה דעתכם על המשפט: "כל מקום שיש משפט אין צדקה וכל מקום שיש צדקה אין משפט". האם אתם מסכימים לו?
לאור האמור לעיל, מה דעתכם? האם נכון להתפשר כשיש מחלוקת? מהם היתרונות ומהם החסרונות של פשרה?
מתי, לדעתכם, יש להתפשר, ומתי אסור בשום אופן להתפשר? האם יש לכם דוגמאות אישיות לכל אחד מהמקרים?

פרק ב, ח + ה, יב

רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי קָבַל מֵהֵלֵל וּמִשְׁמַאי.

הוא היה אומר,

אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך, כי לך נוצרת.

חֲמוּשָׁה תַלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְאֵלוֹ הֵן,

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הֶרְקֵנוֹס,

וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה,

וְרַבִּי יוֹסִי הַכֹּהֵן,

וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן נַתְנָאֵל,

וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן עֶרְךָ.

הוא היה מונה שבתן.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הֶרְקֵנוֹס, בּוֹר סוּד שְׁאִינוּ מְאַבֵּד טִפָּה.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, אֲשֶׁרֵי יוֹלְדָתוֹ.

רַבִּי יוֹסִי הַכֹּהֵן, חֲסִיד.

רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן נַתְנָאֵל, יָרָא חֲטָא.

וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְךָ, מַעֲיֵן הַמַּתְגַּבֵּר.

הוא היה אומר,

אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזניים,

ואליעזר בן הרקנוס בכף שניה,

מכריע את כלם.

אבא שאול אומר משמו,

אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזניים

ורבי אליעזר בן הרקנוס אף עמהם,

ורבי אלעזר בן ערך בכף שניה,

מכריע את כלם:

המשנה יוצרת מעין מאזניים בהם שקולים החכמים. המחישו בציור את שתי האפשרויות.

נמקו את הבחירות של כל אחד מהדוברים - מדוע מכריע אותו חכם את כל שאר החכמים?

מה מיוחד בדרך הלמידה של אותו חכם "מנצח" המבדיל אותו מהשאר?

אילו אתם הייתם צריכים להכריע- כיצד היו נראים המאזניים שלכם?

"יצא שכרו בהפסדו" - מעשהו לא היה כדאי, בסך הכל הוא הפסיד יותר מאשר הרוויח. "יצא הפסדו בשכרו" - השָׁכָר הָיָה מְרַבֵּה עַל הַהֶפְסֵד, הָיָה כְּדָאי. (הידעת? איך תזכרו מתי הפסדתם או הרווחתם? המילה האחרונה במשפט היא הקובעת)

בשתי משניות מופיעים ביטויים אלו בפרק ה משנה יב ובאותו פרק משנה יא - ארבע מידות בדעות: נוח לבעוס ונוח לרצות - יצא שכרו בהפסדו, קשה לבעוס וקשה לרצות - יצא הפסדו בשכרו. אילו טיפוסים אתם? מה היתרון של כל אחד מהטיפוסים? האם יש קשר בין הממהר לבעוס וממהר לשכוח לבין הממהר ללמוד וממהר לשכוח ובין שני הטיפוסים האחרים? כיצד נדע לנהוג בחברים בקבוצה עם כל אחד מהטיפוסים האלה?

אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לך נוצרת: "חכם אחד שמע כיצד אחד מתלמידיו מתפאר בפני חבריו על ידיעותיו הרבות - כי באותו היום עצמו גמר ללמוד את האותיות א"ב כולן. אמר לו החכם: עדיין לא הגיע הזמן להתפאר, שהרי ידעת האותיות אינה סוף הלימוד אלא התחלתו. רק עכשיו תתחיל לעסוק בלימוד של ממש, ורק עכשיו תרגיש עד כמה אינך יודע".

1. נסחו במילים שלכם את המסר של החכם לתלמיד. כתבו את המסר של החכם כמסר חיובי ללומדים.

2. האם גם אתם הרגשתם בסוף נושא נלמד שלמדתם כבר הכל ואחר כך התברר לכם שהלמידה עוד רבה? איך הרגשתם? האם זה מרפה ידיים או מגייס ללמידה?

אם למדת הרבה תורה, אל תחזיק חכמה זו לעצמך אל תאמר - די לי שלמדתי לעצמי ואיני חייב ללמד אחרים. אל תאמר כן, שלכך נוצרת: ללמוד וללמד. (מדרש שמואל, ר' שמואל ד'אזויזה)

"דרש רב נחמן בנו של רב חסדא: למה תלמיד חכם דומה? לצלוחית של שמן טוב (פליטון) מגולה (פתוחה) - ריחה נודף: מכוסה- אין ריחה נודף" (עבודה זרה פ לה ע"ב)

רב נחמן טוען שתפקידו של הלומד ללמד ולא לשמור את החוכמה לעצמו.

כל אחד מכם לומד ומפתח תחום מסוים שבו הוא "חכם" - מומחה.

א. ערכו רשימה של ה"חוכמות" המיוחדות שלכם.

ב. חשבו על פרויקט למידה משותף אותו תוכלו להוביל

בכיתה / בית הספר / קהילה, ובו יבואו לידי ביטוי היכולות המיוחדות לכם - חשבו על עזרה לתלמידים חלשים, חונכות לכיתות בשכבות נמוכות יותר בבית הספר, לימוד ייחודי בקהילה ...

ארבע מדות בתלמידים. מהר לשמוע ומהר לאבד, יצא שכרו בהפסדו. קשה לשמוע וקשה לאבד, יצא הפסדו בשכרו. מהר לשמוע וקשה לאבד, חכם. קשה לשמוע ומהר לאבד. זה חלק רע.

חמישה תלמידים היו לרבנן בן זכאי. כל אחד והאפיון שלו. כל אחד והאיכויות שלו. רבי אליעזר בן הרקנוס, בור סוד שאינו מאבד טיפה. רבי יהושע בן חנניה, אשרי יולדתו. רבי יוסי הכהן, חסיד. רבי שמעון בן נתנאל, ירא חטא. ורבי אלעזר בן ערך, מעין המתגבר.

1. מה יתרונו של כל אחד מהתלמידים? מה הקשיים של כל אחד מהלומדים?

2. במשנה זו יש עמדה שיפוטית כלפי הלומד העדיף - האם אתם מסכימים עם קביעה זו?

3. איזה לומדים אתם? האם ניתן לשנות דפוסי התנהגות כלומדים? האם לאחר שראיתם את האפשרויות השונות תוכלו לנסות ולהקנות לעצמכם הרגלים חדשים?

איזה תלמיד/ה אתה? לו היית תלמידו/תו של רבן יוחנן כיצד היה מכנה אותך? איזו תכונה הייתם מאמצים לעצמכם בכדי לשפר את למידתכם בבית הספר ובחיים בכלל?

הסברו. האם תמיד ליבו של אדם יכול להכתיב מה ללמוד ומה לא? ומה עושים 'כשהלב' לא רוצה?

מהן "התורות" שאתם לומדים? באילו תחומים עניין אתם לומדים ומעמיקים בשאינם חלק מתכניות הלימודים בבית הספר? כיצד אתם מבינים את הביטוי: 'אם עשית תורה הרבה? יש אפשרות לעשות תורה הרבה? מה משמעות הביטוי 'אל תחזיק טובה לעצמך'? האם אתם מזהים תכונה זו בחברים או בעצמכם? באיזה הקשר? 'אין אדם לומד, אלא ממקום שלבו חפץ' (בבלי, עבודה זרה יט, ע"א)

האם אתם מסכימים עם האמירה הזו?

"צאו וראו" דמינו את הלימוד- רבן גמליאל יושב עם תלמידיו בבית המדרש, לפתע הוא פונה אליהם בשאלה והוא אינו מבקש מהם תשובה אלא - "צאו וראו" מה בעצם הוא מבקש? לא תשובה מידית אלא ללכת לבדוק ולהעמיק. חוצה את העיר עולה על ההר ממשיך על הים ממשיך גם מחר חותר באויר, בין הבתים יוצא אל האור, אל חיים חדשים (מתוך שירו של אהוד בנאי, חיים חדשים)

מדוע חשוב לצאת כדי לראות? האם הלמידה משמעותית יותר כאשר יוצאים? ספרו על למידה "אחרת" שרק לכשיצאתם מחדר הלימוד הגעתם אליה. בהגדת פסח כתוב: צא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו? מדוע לא נאמר בוא ולמד? מה בעצם הכוונה באמירה "צא ולמד" - מהיכן צריך לצאת?

משימה - צאו החוצה. צאו אל חצר בית הספר, צאו אל רחובות העיר שלכם אך הפעם צאו במטרה ללמוד. ערכו רשימה של דברים שהבחנתם בהם בפעם הראשונה. למידות חדשות על דברים שלרוב אתם רואים אותם, אך מנקודת מבט אחרת. חפשו מה אתם יכולים ללמוד על דברים שיש לתקן. ערכו רשימה - מאוחר יותר נעשה בה שימוש.

פרק ב משנה ט

אָמַר לָהֶם,
צָאוּ וּרְאוּ אִיזוּהֵי דֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּדְבַק בָּהּ הָאָדָם.
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עֵין טוֹבָה.
רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, חֵבֶר טוֹב.
רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שְׁכֵן טוֹב.
רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, הַרְוָאָה אֶת הַנוֹלָד.
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לֵב טוֹב.
אָמַר לָהֶם,
רוּאָה אֲנִי אֶת דַּבְרֵי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְךָ מְדַבְּרִיכֶם,
שֶׁבְכָלֵל דְּבָרָיו דְּבָרֵיכֶם.

אָמַר לָהֶם
צָאוּ וּרְאוּ אִיזוּהֵי דֶרֶךְ רַעְיָה שֶׁיִּתְרַחֵק מִמֶּנָּה הָאָדָם.
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עֵין רַעְיָה.
רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, חֵבֶר רַע.
רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שְׁכֵן רַע.
רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, הַלְוָה וְאִינוּ מְשַׁלֵּם.
אֶחָד הַלְוָה מִן הָאָדָם, פְּלוֹה מִן הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא,
שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לו) לֹהֵר רָשָׁע וְלֹא יִשְׁלַם, וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן.
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,
לֵב רַע.
אָמַר לָהֶם,
רוּאָה אֲנִי אֶת דַּבְרֵי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֶרְךָ מְדַבְּרִיכֶם,
שֶׁבְכָלֵל דְּבָרָיו דְּבָרֵיכֶם:

חמישה אנשים - חמש דעות שונות:

את מה שאתה חושב עמוק
אני חושב שטוח.
מה שאתה רואה סגור
אני רואה פתוח.
את מה שאני רואה לבן
אתה רואה שחור.
כשירדת עלי החשיכה
עליך זרח אור.

(מתוך השיר: ניצוץ האהבה/ אהוד בנאי)

מה היתרון בלימוד שבו לכל אחד דעה משלו? מה הקשיים בלימוד שכזה?
איך אתם מעדיפים ללמוד בקבוצה הטרוגנית או הומוגנית? (הטרוגניות - מכלול מרכיבים שונים, הומוגניות - אחידות במרכיבים) מדוע?

צאו וראו - איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם? איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם? מסביר ר' שמחה פאלטראוויץ בספרו "שמחת אבות" שהסמיכות של שתי השאלות מלמדת; סור מרע בתחילה שילכו ממדרגה למדרגה מסור מרע עד עשות טוב. "מי האיש החפץ חיים; אוהב ימים, לראות טוב. נצור לשונך מרע, ושפתין מדבר מירמה! סור מרע, עשה טוב! בקש שלום, ורדפהו (תהלים לד, יג-יד) מה הקשר בין "סור מרע" לבין "עשה טוב"? האם חייבים שני הצדדים להתקיים או שיכול האחד מבלי השני? מה עוד למדתם מהשיר? חשבו על מקום בו אתם יכולים להסיר את הרע ולעשות טוב. ספרו עליו לחבריכם לקבוצה. אתה יכולים לכתוב כל אחד במחברת שלו מבלי לספר לאחרים מה כתבתם.

עין טובה - עין רעה
חבר טוב - חבר רע
שכן טוב - שכן רע
לב טוב - לב רע
כל אחד מתלמידי רבן גמליאל הציג את שני הקצוות של אותה תכונה.

ששבו אתם - מהי התכונה / ההתנהגות שמ' החינתכם שני צדדיה מגלים את הדרך הנכונה ביותר / הרע ביותר, שאדם יכול לבחור לעצמו.
"רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם, שבכלל דבריו דבריכם"

אם אתם מסכימים עם בחירי- תו של רבן גמליאל?
עין טובה / עין רעה
בעברית ביטויים רבים עם המילה עין: רואים עין בעין, צרות עין, שילם בעין יפה. נסו להיזכר בכמה שיותר ביטויים. ניתן להשתמש באתרי אינטרנט, מילון, הורים, חברים...)

חלקו את הביטויים לשניים;
עין טובה / עין רעה.
נסו להבין מדוע למבט עין יחסו שני כוחות כה מנוגדים?

כאשר מת אדם חשוב במצרים העתיקה, האנשים שהפקדו על חניטת גופו הקפידו במיוחד להשאיר את הלב במקומו. הם גם צירפו לגופו של המת קמע עשוי אבן אדומה המייצג את הלב. מצויד בלבו ובקמע ירד המת לשאול, ונשפט שם בפני האל אוזיריס. הוא שקל את הלב, ועל פי משקלו חרף את דינו של הנפטר. המצרים הקדמונים האמינו שהלב הוא מקום מושבה של הנפש בגוף האדם ולכן על פי הלב ייחרץ הדין. אמונה זו לא הייתה ייחודית למצרים העתיקה, אלא הייתה נפוצה בכל העולם העתיק.

כאשר מקבל שלמה המלך את המלוכה וה' מתגלה אליו ונותן לו את הזכות לבקש כל שירצה מבקש שלמה: "לב שמע לשפט את-עמך". על טובי העם נאמר בספר שמות: כל-חַכְמֵי-לב ועוד נאמר: נדיבי לב. על הלב נאמר גם: "יצר לב האדם רע מנעוריו" (בראשית ח לאחר סיפור המבול). ויש הטוענים כי יצר לב האדם טוב מנעוריו.

מה דעתכם, האם האדם הוא טוב מיסודו או מושחת ואנוכי?
מה תפקידה של החברה, ההורים ובתי הספר בכל אחת מהשקפות העולם?
מה תפקיד האדם בחייו בכל אחת מהשקפות העולם?

אחד המאפיינים של הלב המעניינים של הלב בספרי המקרא הוא הדינמיות שלו - הלב מרבה להשתנות: הלב 'הולך אחרי' 'כי אחרי גלוליהם לבם הלך' (יחזקאל כ 16). 'התאוה לוקחת את לב האדם' "זנות ויין ותירוש יקח לב" (הושע ד 11). 'הלב מתהפך ומתחרט' 'ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך ללב פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו' (שמות יד 5). שאול המלך הופך לאיש אחר כשליבו מתהפך, "ויהפך לו אלהים לב אחר" (שמואל י 6-9). הלב סר מעל ה', "ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרעו ומן ידוד יסור

לבו" (ירמיהו יז 5). והאל מחליף את לב העם, "ונתתי להם לב אחד ורוח חדשה אתן בקרבכם והסרתי לב האבן מברשם ונתתי להם לב בשר" (יחזקאל י"א 19).

מה מדגישות אפשרויות השינוי של מצב הלב?
התפיסה כי האדם יכול להשתנות במהלך חייו לטובה ולרעה והאישיות אינה נתפסת כמשהו סטטי ויציב האם אתם מסכימים עם תפיסה זו? היכן יש להתסתמך על תפיסה זו? איפה היא באה לידי ביטוי בחיינו? מה היא אומרת לכם על חייכם? חיי הסובבים אתכם?

היום קצר והמלאכה מרובה -

מהן שעות הפנאי שלכם?

ספרו אחד לשני כיצד אתם מבליים בשעות הפנאי.

"לפי נתוני סקר משנת 2006 בנושא התנהגויות בריאות בקרב בני-נוער בני 11, 13 ו-15, שנערך עבור ארגון הבריאות העולמי, ישראל היא אחת המדינות שבהן בני נוער מבליים את הזמן הרב ביותר בצפייה בטלוויזיה. הסקר בדק את שיעור התלמידים בני 11, 13 ו-15 הצופים בטלוויזיה יותר משעתיים בכל יום ב-41 מדינות. לפיו שיעור בני הנוער בישראל הצופים בטלוויזיה יותר משעתיים ביום הוא כדלקמן: 75% מן הילדים בני ה-11, לעומת 61% בממוצע הכללי (ישראל במקום החמישי בין המדינות שנבדקו); 80% מבני

פרק ב משנה טו - טז

(טו)

רְבִי טַרְפוֹן אוֹמֵר, הַיּוֹם קָצֵר וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה, וְהַפּוֹעֲלִים עֲצֵלִים, וְהַשֹּׁכֵר מְרַבֵּה, וְבַעַל הַבַּיִת דּוֹחֵק:

(טז)

הוא הֵיָה אוֹמֵר, לֹא עֲלִיָּה הַמְּלָאכָה לְגַמּוֹר, וְלֹא אֶתָּה בֶן חוֹרִין לְבַטֵּל מִמֶּנָּה. אִם לְמִדַּת תּוֹרָה הֲרַבָּה, נוֹתְנִים לָךְ שֹׁכֵר הֲרַבָּה. וְנֶאֱמַן הוּא בַּעַל מְלָאכָתָה. שְׂיִשְׁלֵם לָךְ שֹׁכֵר פְּעֻלָּתָה. וְדַע, מִתַּן שֹׁכְרֵן שֶׁל צְדִיקִים לְעֵתִיד לְבוֹא:

לפניכם שני מקורות:

באותם ימים, בהם חי ופעל רבי שמעון בר יוחאי, היתה תקופה קשה ביותר לעם ישראל. הרומאים, ובראשם הקיסר אדריינוס, רדפו את היהודים בכל מקום. הרומאים רצו לגזור על היהודים שימירו את דתם. הרשב"י ובנו ברחו מפני הרומאים ושתים עשרה שנים רצופות ישבו במערה, ואיש לא ידע על מקום מחבואם. לאחר שעברו שנים עשרה שנה, מת המלך והגזרה נבטלה... שמעו זאת רבי שמעון ובנו ויצאו מהמערה. בצאתם מהמערה ראו בני אדם כשהם חורשים וזורעים. התפלא רבי שמעון על העולם שנוהג כמנהגו, ואמר: כיצד מניחין הללו חיי עולם ועוסקים בחיי שעה? כל מקום שנתנו בו עיניהם, מיד נשרף. יצאה בת קול ואמרה להם: האם יצאתם מן המערה כדי להחריב את עולמי? חזרו למערכתכם!

כל המשים על ליבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה, ויתפרנס מן הצדקה, הרי זה חילל את השם, וביזה את התורה, וכיבה מאור הדת, וגרם רעה לעצמו, ונטל חיו מן העולם הבא - לפי שאסור ליהנות בדברי תורה בעולם הזה. (משנה תורה לרמב"ם, הלכות תלמוד תורה, פרק ג, הלכה ט)

שתי תפיסות עולם באות לידי ביטוי בשני קטעים אלה. מהן? עם איזו אתם מסכימים? הסבירו תשובתכם.

מדוע לדעתכם, יוצא הרמב"ם בחריפות כנגד התמסרות טוטלית בלימוד תורה?

לא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין לבטל ממנה. ... מעשה שהיה כך היה: גשר התמוטט, וכעשרים איש שעמדו עליו נפלו לתוך הנהר. מיד קפצו שני אנשים שהיו שם לתוך המים כדי להציל את הטובעים. ראה אותם איש אחד וקרא: הוי טיפשים! הלא ממילא לא תצליחו להציל את כולם! האינכם רואים שיש שם עשרים איש? מוטב שתמשכו ידיכם מן ההצלה ותעלו ליבשה... (ממשלי החפץ חיים).

ר' טרפון קורא לאדם להמשיך ולעשות גם אם ברור שהוא לא יצליח לתקן את העולם. מדבריו ניתן להבין שאנחנו חולייה בשרשרת. לאיזו "שרשרת" אתם מרגישים מחוברים?

בדקו מהן המלאכות המשמעותיות לכם: מה הכי מפריע לי בבית הספר. מה הכי מפריע לי בקהילה. מה הכי מפריע לי בחברה הישראלית. מה הכי מפריע לי בעולם.

ספרו בכל אחד מהתחומים מה אתם עושים למען שינוי.

במה אתם יכולים להמשיך / להתחיל, לעשות למען שינוי המצב הקיים בכל אחד מהתחומים.

בחרו משימה אחת המקובלת על כולכם.

הציעו דרך לשנות את המצב והציגו אותה בפני הכיתה.

בחרו ככיתה משימה אחת ובצעו אותה למען שינוי משמעותי בדבר שחשוב לכם.

"אני ואתה נשנה את העולם אני ואתה, אז יבואו כבר כולם, אמרו את זה קודם, לפני,

לא משנה -

אני ואתה נשנה את העולם" (מתוך שירו של אריק איינשטיין)

"הפועלים עצלים והשכר הרבה ובעל הבית דוחק"

לפי המשל של ר' טרפון, מהי המלאכה? מיהם הפועלים? מהו השכר? ומי הוא בעל הבית?

בעולמכם שלכם, מה היא המלאכה? מיהם הפועלים? מהו השכר? ומי הוא בעל הבית?

מה היא משמעות המעבר מתודעה של 'פועלים עצלים' לתודעה של 'בעל הבית' על הזמן שלכם?

*משל - משל הוא סיפור אלגורי קצר עם מוסר השכל.

"לא אתה בן חורין לבטל ממנה"

הצעת חוק מלגת קיום לתלמידי כולל, התשע"א-2010

"הצעת חוק זו מעגנת את זכותם של תלמידי כוללים שתורתם היא אומנותם למלגת קיום וקובעת כללים להענקתה. להווי ידוע כי לימוד התורה מהווה ערך מרכזי עבור העם היהודי..." "ותלמוד תורה כנגד כולם". לפי הצעת החוק, תלמיד כולל שלומד חודש לימודים מלא בכלל לפי כללים שיקבע שר החינוך ושהוכיח כי הוא עומד בתנאים הקבועים בהצעת החוק: יש לו שלושה ילדים לפחות, אין לו הכנסה אחרת ואין בבעלותו רכב, יהיה זכאי למלגת קיום בשיעורים שייקבעו בחוק התקציב השנתי"

הדיון על המתח בין הקדשת החיים ללימוד תורה אל מול התפיסה שיש לשלב חיי עבודה מתקיים גם בימינו.

מה דעתכם אתם? האם ראוי לשמור קבוצת לומדים בעם שהקהילה נדרשת לעזור בפרנסתם?

האם יש תחומי דעת שראוי שהלומדים אותם יתוגמלו על ידי הקהילה במימון מלא או חלקי?

קראו חומר נוסף על הנושא, התחלקו לשתי קבוצות; התומכים ב"תורתם אומנותם" והתומכים בדעתו של הרמב"ם וקיימו דיון בכיתה סביב הנושא.

עקביה בן מהללאל מציע לנו שלוש עובדות קיומיות כדי להתבונן על עולמנו: כל עובדה מגיעה מתוך הקשר. לכל עובדה יש עבר, הווה, ויש עתיד. אין דבר שהוא מנותק ממה שקדם לו וממה שיבוא אחריו, והמטרה היא ההתבוננות בכדי ללמוד את הרצף כולו. אם נשכיל ללמוד את התהליך - ואי אֶתָּה בָּא לִידֵי עֲבָרָה. "דור מחדש ויוצר איננו זרק אל גל האשפה את ירושת הדורות. הוא בוחן ובודק, מרחיק ומקרב ויש שהוא נאחז במסורת הקיימת ומוסיף עליה, ויש שהוא יורד לגלי גרוטאות, חושף נשכחות, ממרק אותן מחלודתן, מחזיר לתחייה מסורת קדומה, שיש בה להזין את נפש הדור המחדש" ברל כצנלסון

פרק ג משנה א

עקביא בן מהללאל אומר,

הַסְתַּכַּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים וְאֵין אֶתָּה בָּא לִידֵי עֲבָרָה. דַּע, מֵאֵין בָּאת, וּלְאֵן אֶתָּה הוֹלֵךְ, וּלְפָנַי מִי אֶתָּה עֵתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבוֹן. מֵאֵין בָּאת, מִטְּפָה סְרוּחָה, וּלְאֵן אֶתָּה הוֹלֵךְ, לְמָקוֹם עֵפֶר רַמָּה וְתוֹלְעָה. וּלְפָנַי מִי אֶתָּה עֵתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבוֹן, לְפָנַי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְאָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

דע מאיפה באת מלים: זאב טנא כבד את אביך ואת אמך אהב את חייו על פני האדמה כבד את אחיו ואת השכנים וקח לעצמך ותן לאחרים

דע מאיפה באת ולאן אתה הולך דע מאיפה באת כי לשם אתה הולך כל רגע שחולף כי רגע הוא חשוב דע מאיפה באת כי עוד פעם לא תשוב

אל תגיד ידעתי אל תגיד שמעתי אל תגיד עזוב זה לא כל כך חשוב אם באת עד הנה אז אל תלכלך.

דע מאיפה באת שונה כאן במשמעות אל מול דבריו של עקביא. מה ההבדל בין הדברים?

מה הקשר שיוצר הכתוב בין הערכים המוזכרים בתחילת השיר לבין הידיעה של מאיפה באת?

מה אומר לכם הקשר הזה?

למה אתם מחוייבים מועצם ידיעתכם את מקורותיכם? ערכו רשימת ערכים להם אתם מרגישים מחוייבים שרכשתם בבית / בבית הספר / בתנועת הנוער.

לחשייה מסורת קדומה, שיש בה להזין את נפש הדור המחדש" ברל כצנלסון
מה המשותף בין דברי עקביא לבין דברי ברל כצנלסון? מה זה אומר לכם על חייכם שלכם כחלק משרשרת הדורות בתרבות היהודית? האם זה מחייב אתכם לדבר מה? הסבירו.

עקביא בן מהללאל חכם יהודי בסוף תקופת הזוגות בימיו של הלל הזקן. בארבעה דברים התעוררה מחלוקת בינו לחכמים בני דורו. במשנה מסכת עדויות פ"ה משניות ו' ז' עלתה הצעה למנות את עקביא בן מהללאל לאב בית הדין, אולם התנאי היה שעקביא בן מהללאל ייכנע לדעת הרוב במחלוקות הנ"ל. "או אז אמר התנא מוטב לי להקרא שוטה כל ימי ולא ליעשות שעה אחת רשע לפני המקום, שלא יהיו אומרים בשביל שררה חזר בו". בשעת מיתתו אמר לבנו: בני, חזור בך בארבעה דברים שהייתי אומר. אמר לו, ולמה לא חזרת כך? אמר לו: אני שמעתי מפי המרובין והם שמעו מפי המרובין, אני עמדתי בשמועתי והם עמדו בשמועתי, אבל אתה שמעת מפי היחיד ומפי המרובין, מוטב להניח דברי היחיד ולאחוז בדברי המרובין. אמר לו: אבא, פקוד עלי לחביריך. אמר לו: איני מפקיד. אמר לו: שמא עילה מצאת בי? אמר לו: לאו - מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחיקוך.

מה רצה ללמד עקביא את בנו לפני מותו?

שתי תפיסות ענישה קיימות בתנ"ך: אָבוֹת אָכְלוּ בֶסֶר וְשָׂנִי בָנִים תִּקְהִינָה, אִישׁ בְּעוֹנוֹ יִמָּוֵת: כָּל-הָאָדָם הָאָכַל הַבֶּסֶר תִּקְהִינָה שָׂנִי

הסבירו את ההבדלים בין שתי התפיסות.

באיזו תפיסה, לדעתכם, היה תומך עקביא אילו שוחחתי איתו? הסבירו טענתכם.

הביאו דוגמאות לשתי תפיסות העונש הבאות לידי ביטוי בחיינו היום.

איזו תפיסה הוגנת יותר לדעתכם?

חשבו; מה תקחו מדיון זה לחיי היום יום וכיצד תקפידו לנהוג מעתה?

מאין באת, מטפה סרוחה. ולאן אתה הולך, למקום עפר רמה ותולעה.

עקביא מחנך לצניעות - כולנו הגענו מאותה טיפה שמתחילה את החיים וכולנו נמות ונקבר אם כך העבר והעתיד של כולנו זהה ואין עליונות של אחד אל מול השני.

האם צנעה זה ערך שנכון לחנך אליו? יש שיגידו שכן ויש שיחשבו שגאווה / יוהרה היא ערך הנכון לחנך לאורו.

בחרו את הדרך הנראת לכם נכונה וכתבו 4-5 נקודות שיוכיחו את טענתכם.

ערכו בכיתה דיון פומבי בו יציגו מספר נציגים את דעותיהם. הגיעו לידי הכרעה לאורו של איזה ערך תנהגו אתם ככיתה.

דע מאין באת או שכח מאין באת בשני העשורים הראשונים לעצמאות מדינת ישראל (שנות ה-50 ושנות ה-60) פעלה ממשלת ישראל לעיצוב החברה במדינה לפי מדיניות כור ההיתוך. לפי מדיניות זו, ביקשה המדינה לשלב את העולים, שהגיעו מארצות שונות ומתרבויות שונות, בתרבות אחידה אחת, וכך ליצור זהות ישראלית משותפת. מדיניות כור ההיתוך התעלמה במכוון ממגוון התרבויות שהביאו אתם העולים מארצות שונות.

בעשורים האחרונים מדינת ישראל קלטה שתי עליות גדולות, העולים מברית המועצות ועולי אתיופיה. כיום מופעלת תכנית בשם "דע מאין באת" בפנימיות של ילדי עולים מאתיופיה בכדי לשמר את המסורת ממנה הגיעו.

מדוע לדעתכם השתנתה הגישה בארץ?

נסו להיזכר בסיפורי עליה ששמעתם מבני משפחתכם - כיצד זכורה להם התקופה הראשונה בארץ? האם הם משמרים את התרבות ממנה הם הגיעו? אם כן, מה נשמר? שאלו את הוריהם / סבא / סבתא מה הם זוכרים מתקופת כור ההיתוך? האם הזכרונות טובים או שלא? ספרו להבאים לקבוצה על זכרונות אלו.

חשבו; האם יש לכם עולים חדשים בכיתה, ואם היו כיצד הייתם אתם עוזרים להם לשמר את תרבותם?

כבוד האדם בתרבויות שונות : שורשו של המונח בלטינית dignitas. בתרבות הרומית היה ה"כבוד" שייך קודם כל לשליט (הקיסר). בתפיסה התנ"ך הכבוד שייך לכל אדם באשר הוא נברא בצלם אלוהים. בתרבויות שונות ביטויים רבים מתקשרים לכבוד האדם: "אל תפנה בבז לאנשים ואל תתהלך בגאווה בארץ, כי אללה אינו אוהב את השחצן המתרברב"

(הקוראן, בשורת לוקמאן 18).

"כל המרומם את עצמו יושפל והמשפיל את עצמו ירום"

(הברית החדשה, לוקא 14:11).

"אל תלעגו איש לרעהו ולא אשה לרעותה כי אולי טובים האחרים מכם"

(הקוראן בשורת החדרים 12)

"חייב אדם לשמור בהתנהגותו על כבוד האדם, לא רק מתוך רגש הכבוד אל עצמו, אלא מפני שהוא אחראי לאחרים"

(רבינדרט טגור, הודו).

"הכבוד הוא מן עונג שאדם מרגיש בראותו שאחרים מעריכים את מעשיו ומהללים אותם, בלי שיכוונו מבטם כלפי איזו שהיא תועלת ויתרון"

(אפיקורוס, יוון).

"אם איננו יכולים לשים קץ לחילוקי הדעות בינינו, לפחות אנו יכולים לסייע להפוך את העולם למקום בטוח לשונה"

(ג'ון פ. קנדי).

"כל בני אדם נולדו חופשיים ושווים בכבוד ובזכויות"

(ההצהרה העולמית על זכויות האדם, 1948).

הסתמכו בידיעותיכם, על המשנה בפרקי אבות ועל הציטוטים שהובאו להלן ודונו בשאלות הבאות:

מהו כבוד? למי "מגיע" כבוד?

האם אנשים מתרבויות שונות תופסים "כבוד" בדרכים שונות? (תרבות שונה לא חייבת להיות של עם אחר / דת אחרת, אלא גם בתוך הקהילה בה אתם חיים ישנן תרבויות שונות)

האם קיימים קווים אדומים המקובלים על כולנו שחצייתם מהווה פגיעה בכבוד האדם?

פרק ד משנה ג

הוא הָיָה אוֹמֵר, אַל תְּהִי בְּז לְכָל אָדָם, וְאַל תְּהִי מַפְלִיג לְכָל דָּבָר, שְׂאִין לְךָ אָדָם שְׂאִין לוֹ שְׂעָה וְאִין לְךָ דָּבָר שְׂאִין לוֹ מְקוֹם:

רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר אוֹמֵר, אַל תִּרְצֶה אֶת חֲבֵרְךָ בְּשַׁעַת כְּעָסוֹ, וְאַל תִּנְחַמְנוּ בְּשַׁעַת שְׂמִחוֹ מִטָּל לַפְּנִי, וְאַל תִּשְׁאַל לוֹ בְּשַׁעַת נִדְרוֹ וְאַל תִּשְׁתַּדֵּל לְרִאֲוֹתוֹ בְּשַׁעַת קְלָקְלָתוֹ (כשנתקלקל בחטא)

גם במשנה זו מובאים מספר כללים שיש להקפיד בהם למען שמירה על כבוד האדם.

הסבירו במילים שלכם את המקרים. תנו דוגמא לכל אחד מהמקרים.

מדוע הם קשורים לשמירה על כבוד האדם?

ספרו כיצד אתם מגיבים בשעת כעס. כיצד ניתן לפייס אתכם?

ספרו על מקרה אחד שבו לא נהגו כך כלפיכם או כלפי אחר והייתם עדים לאירוע. מה הייתה ההרגשה?

כיצד ראוי לנהוג בכל אחד מהמקרים המוזכרים כאן?

שְׂאִין לְךָ אָדָם שְׂאִין לוֹ שְׂעָה וְאִין לְךָ דָּבָר שְׂאִין לוֹ מְקוֹם

"...ומאחר שיש לכל אחד ואחד מזל בפני עצמו, מה שאין לאחר הרי הוא מציאות העולם, ומשלים את העולם, עד שמצד כל בני אדם שהם בעולם העולם שלם" (נשמת חיים).

העולם מורכב מטיפוסים שונים חלקם טובים חלקם רעים, חלק דומים לכם בהשקפותיהם חלקם שונים מאוד ולעיתים אף מרגיזים / מכעיסים בדעותיהם, חלקם דומים לכם באורחות חייהם ולחלקם מנהגים שונים ומשונים

בעיניכם. איך ראוי לנהוג באלה השונים מאיתנו מאוד?

כתבו את ה'עשה ואל תעשה' שלכם כיצד ראוי לנהוג כלפיי מי ששונה מאוד מכם.

תברו לפחות חמישה הגדים. עירכו בכיתה דיון על כל ההגדים שנוסחו בכיתה.

תברו את קוד ההתנהגות הכיתתי שלכם כלפי השונים מכם.

אל תרצה את חברך בשעת כעסו סיפורים רבים בתלמוד העוסקים בעניין הסליחה וכיצד יש לפייס אדם כועס.

ר' זירא, כאשר היה לו דבר עם אדם עליו היה עובר ושונה (חוזר שוב) לפניו ומראה עצמו כדי שיוכל לבוא ולהוציאו מדעתו (לפייסו). תלמוד בבלי יומא דף פז עמוד א.

מדוע לא ניגש ר' זירא למי שהוא כועס עליו, אלא רק מראה עצמו לפניו?

מה למדתם אתם ממשנה זו ומהסיפור? כיצד תנהגו אתם מעתה בחבר בשעה שהוא כועס?

שמעון בן עזאי, המכונה במקורות "בן עזאי", היה מן התנאים בדור השלישי, בתחילת המאה השנייה לספירה. בן עזאי הצטיין בשקידתו בלימוד התורה ונאמר עליו ש"משמת בן עזאי בטלו השקדנים". לא ידוע היכן הוא גדל, וכנראה שבדומה לר' עקיבא רבו, הוא התחיל ללמוד תורה בגיל מאוחר. מסופר כי בתו של ר' עקיבא הבטיחה לו שתינשא לו בתנאי שיעסוק בתורה. (כפי שעשתה אמה לאביה), והוא הסכים. לא ברור האם הוא אכן נשא אותה לאשה ומיד גירש אותה, או שהוא מעולם לא התחתן איתה, אך ידוע שהוא נשאר רווק עד סוף ימיו מכיוון ש"נפשו חשקה בתורה". הוא מכונה במשנה בכינוי בן עזאי, ללא התואר "רבי", היות שנפטר צעיר קודם שזכה לסמיכה ובגלל שלא היה נהוג לסמוך אדם שאינו נשוי.

בן עזאי הביע דעתו בנושא שבאותה תקופה לא היה מקובל - לימוד נשים: חייב אדם ללמד את בתו תורה, שאם תשתה, תדע שהזכות תולה לה. (סוטה ג' ג') לעומתו אמר ר' אליעזר אמר: "ישרפו דברי תורה ואל ימסרו לנשים" והרמבם כאלף שנה מאוחר יותר קבע: "אשה שלמדה תורה יש לה שכר, אבל אינו כשכר האיש, מפני שלא נצטווה... ואע"פ שיש לה שכר, צוו חכמים שלא ילמד אדם את בתו תורה מפני שרוב הנשים אין דעתן מכוונת להתלמד אלא הן מוציאות דברי תורה לדברי הבאי, לפי עניות דעתן (הלכות תשובה, הרמב"ם, א, יג)

בתחילת המאה העשרים כתבה הסופרת הבריטית וירג'יניה וולף את אחד החיבורים הפמיניסטיים החשובים ביותר, חדר משלך:

"... אבל כאן כבר הייתי ממש בפתח הספרייה עצמה. נראה שפתחתי את הדלת, כי בו-ברגע הופיע, כמו מלאך שומר החוסם את הדרך בגלימה שחורה במקום כנפיים צחורות, ג'נטלמן כסוף, חביב, מוחה, שהביע בקול חרישי את צערו, בזמן שהורה לי לסגת, על כך שמתר לגברות להיכנס לספרייה אך ורק בליווי מרצה מן המכללה, או כשהן מצוידות במכתב הפניה..." וירג'יניה וולף, חדר משלך, משכל הוצאה לאור, 2004, עמ' 17-18.

האם כיום קיימת הדרה של נשים מתחומי חיים מסוימים? ספרו על חוויות ששמעתם או שאתם מכירים על הפליית נשים גם כיום.

האם כיום מתקיימת הדרה של קבוצות אחרות מפעילויות מסוימות? אספו כתבות מעיתונים, אתרים ברשת וערכו במסדרונות בית הספר תערוכה בנושא שתאיר את הבעיה של הדרת נשים ואוכלוסיות אחרות מפעילויות לימודיות או אחרות.

נסו לחשוב על מעשה נוסף שתוכלו לעשות שלא רק יאיר את הבעיה אלא גם ינסה לטפל בה. זכרו: "לא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין לבטל ממנה" (פרקי אבות ב, טו)

האם כיום קיימת הדרה של נשים מתחומי חיים מסוימים? ספרו על חוויות ששמעתם או שאתם מכירים על הפליית נשים גם כיום.

האם כיום קיימת הדרה של נשים מתחומי חיים מסוימים? ספרו על חוויות ששמעתם או שאתם מכירים על הפליית נשים גם כיום.

האם כיום קיימת הדרה של נשים מתחומי חיים מסוימים? ספרו על חוויות ששמעתם או שאתם מכירים על הפליית נשים גם כיום.

האם כיום קיימת הדרה של נשים מתחומי חיים מסוימים? ספרו על חוויות ששמעתם או שאתם מכירים על הפליית נשים גם כיום.

האם כיום קיימת הדרה של נשים מתחומי חיים מסוימים? ספרו על חוויות ששמעתם או שאתם מכירים על הפליית נשים גם כיום.

חוק יסוד כבוד האדם וחירותו, התשנ"ב 1992 כולל תיקון (10 במרס 1994) חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו 1א1. עקרונות יסוד זכויות היסוד של האדם בישראל מושתתות על ההכרה בערך האדם, בקדושת חייו ובהיותו בן-חורין, והן יכובדו ברוח העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל.

1א. מטרה חוק יסוד זה, מטרתו להגן על כבוד האדם וחירותו, כדי לעגן בחוק יסוד את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

2. שמירה על החיים, הגוף והכבוד אין פוגעים בחיי, בגופו, או בכבודו של אדם באשר הוא אדם.

3. שמירה על הקניין אין פוגעים בקניינו של אדם.

4. הגנה על החיים, הגוף והכבוד כל אדם זכאי להגנה על חייו, על גופו ועל כבודו.

5. חירות אישית אין נוטלים ואין מגבילים את חירותו של אדם במאסר, במעצר, בהסגרה או בכל דרך אחרת.

6. יציאה מישראל וכניסה אליה (א) כל אדם חופשי לצאת מישראל. (ב) כל אזרח ישראלי הנמצא בחוץ לארץ זכאי להיכנס לישראל.

7. פרטיות וצנעת הפרט (א) כל אדם זכאי לפרטיות ולצנעת חייו. (ב) אין נכנסים לרשות היחיד של אדם שלא בהסכמתו. (ג) אין עורכים חיפוש ברשות היחיד של אדם, על גופו, בגופו או בכליו.

(ד) אין פוגעים בסוד שיחו של אדם, בכתביו או ברשומותיו.

8. פגיעה בזכויות (תיקון מס' 1) אין פוגעים בזכויות שלפי חוק יסוד זה אלא בחוק ההולם את ערכיה של מדינת ישראל, שנועד לתכלית ראויה, ובמידה שאינה עולה על הנדרש, או לפי חוק כאמור מכוח הסמכה מפורשת בו.

9. סייג לגבי כוחות הבטחון אין מגבילים זכויות שלפי חוק יסוד זה של המשרתים בצבא ההגנה לישראל, במשטרת ישראל, בשירות בתי הסוהר ובארגוני הבטחון האחרים של המדינה, ואין מתנים על זכויות אלה, אלא לפי חוק ובמידה שאינה עולה על הנדרש ממהותו ומאופיו של השירות.

10. שמירת דינים אין בחוק יסוד זה כדי לפגוע בתקפו של דין שהיה קיים ערב תחילתו של חוקהיסוד.

11. תחולה כל רשות מרשויות השלטון חייבת לכבד את הזכויות שלפי חוק יסוד זה.

12. יציבות החוק אין בכוחן של תקנות שעת חירום לשנות חוק יסוד זה, להפקיע זמנית את תקפו או לקבוע בו תנאים;

אלו זכויות אדם מופיעות בחוק תחת הכותרת "כבוד"? האם יש בחוק סוגים שונים של זכויות אדם? מיינו אותם. על פי ראות עינכם דרגו על פי סדר החשיבות את הסעיפים בחוק. מדוע בחרתם בדרג זה? מה החשוב ביותר? מדוע? מהו הנמוך בסדר חשיבותו? מדוע?

מתי הרגשתם שפגעו בזכויות שלכם או שראיתם שפגעו בזכויות הכבוד של אדם אחר? ספרו על כך לקבוצה. מתי הרגשתם ששמרו על הזכויות שלכם או שראיתם ששמרו על זכויות של אחר? ספרו על כך לקבוצה.

חוק זה הוא חוק יסוד. חוק במעמד מיוחד ומשמעותי האמור להיות מסד חוקתי של ישראל. עד היום נקבעו 11 חוקים כאלו שניים מהם; חוק כבוד האדם וחירותו וחוק חופש העיסוק. מה מעוררת בכם אמירה זו? האם זה מעורר בכם כבוד או תיסכול?

הַאֲמֹר שְׁלִי וְשִׁלְךָ
שֶׁלְךָ - זוּ מִדָּה בִּינֹנִית.
וְיֵשׁ אֲמָרִים, זוּ מִדַּת
סְדוּם.

מידת סדום מהי?
בבראשית פרק י"ח
מסופר על החלטתו של
אלוהים להשמיד את
העיר סדום על תושביה
בגלל רשעותם הרבה.
אגדה מדרשית מתארת
את אחד ממנהגיהם
האכזריים: כשהגיע
אורח לעיר, היו מלינים
אותו על מיטה שנועדה
לאורחים. אם המיטה
הייתה קצרה על מידותיו
של האורח היו מקצצים
את רגליו, ואם מידות
גופו היו קטנות מן
המיטה, היו מותחים בכוח
את איבריו עד שיתאימו
אליה.
כתב ר' פינחס קהתי:
"האומר: שלי שלי ושלך
שלך" - היינו: אינני רוצה
להנותך משלי ואל תהנה
אותי משלך."

"זו מידה בינונית" - של האדם הבינוני, שאינו
חסיד אבל גם רשע איננו, שהרי נזהר הוא
ליהנות משלו בלבד ולא משל אחרים.
"ויש אומרים: זו מידת סדום" - כלומר, מידה
זו שלא להנות את אחרים היא מידה רעה
שנהגו בה אנשי סדום, ועל ידי כך מנעו
רגל אורחים מביניהם ואף התאכזרו לעניים
ואביונים"

פירוש הרב משה אביגדור עמיאל (1946-
1883), רבה הראשי של תל אביב-יפו:
"האומר: שלי שלי ושלך שלך - זו מידה
בינונית: חברה שיחידה (האומר לשון יחיד)
אומרים: שלי שלי ושלך שלך - כל אחד יעשה
רק לביתו שלו, היא חברה שמידותיה בינוניות
המה, שכן בחברה טובה כל אדם מוכן לתת
משלו גם לאחרים ואינו שומר כל ממונו רק
לטובת עצמו.
אבל, יש אומרים - לשון רבים - כאשר מידה
זו של אנוכיות הופכת להיות נחלת הכלל, הרי
זו מידת סדום. חברה כזו אינה יכולה לעמוד
ולהתקיים אפילו שעה אחת."

הסבירו במילים שלכם את כוונת כל אחד מהמפרשים.
איפה נמצא ההבדל בין מידה בינונית לבין מידת סדום
לפי הר' עמיאל?
כיצד הייתם מכריעים במחלוקת המופיעה במשנה:
האם האומר, שלי-שלי ושלך-שלך? היא מידת סדום או
מידה בינונית שבה מתנהל העולם?

פרקה י

אַרְבַּע מִדּוֹת בְּאֶדָם.

הַאֲמֹר שְׁלִי שְׁלִי וְשִׁלְךָ שֶׁלְךָ, זוּ מִדָּה בִּינֹנִית.

וְיֵשׁ אֲמָרִים, זוּ מִדַּת סְדוּם.

שְׁלִי שֶׁלְךָ וְשִׁלְךָ שְׁלִי, עִם הָאֶרֶץ.

שְׁלִי שֶׁלְךָ וְשִׁלְךָ שֶׁלְךָ, חֲסִיד.

שְׁלִי שְׁלִי וְשִׁלְךָ שְׁלִי, רֶשַׁע.

שְׁלִי שְׁלִי וְשִׁלְךָ שֶׁלְךָ
שְׁלִי שֶׁלְךָ וְשִׁלְךָ שְׁלִי
שְׁלִי שֶׁלְךָ וְשִׁלְךָ שֶׁלְךָ
שְׁלִי שְׁלִי וְשִׁלְךָ שְׁלִי

נסו לסדר את המידות השונות במשנה על פי סדר: מהי
המידה הטובה ביותר ומהי המידה הרעה ביותר לדעתכם?
חשבו לאיזו מידה אתם הכי קרובים בהתנהגות שלכם?
האם יש מידה שהייתם רוצים לשאוף אליה?

ארבע מידות בנותני
צדקה: רוצה שייתן,
ולא ייתנו אחרים - עינו
רעה בשל אחרים.
שייתנו אחרים, והוא לא
ייתן - עינו רעה בשלו.
שייתנו אחרים
- חסיד. לא ייתן, ולא
ייתנו אחרים - רשע
(מסכת אבות פרק ה,
ג)
שמונה מעלות יש
בצדקה זו למעלה מזו:
מעלה גדולה שאין
למעלה ממנה; זה
המחזיק ביד ישראל
שמך ונותן לו מתנה או
הלואה או עושה עמו
שותפות או ממציא לו
מלאכה כדי לחזק את
ידו עד שלא יצטרך
לבריות לשאול. ועל
זה נאמר: "והחזקת בו
גר ותושב וחי עמך"
(ויקרא, כ"ה, ל"ה)
כלומר החזק בו עד
שלא יצטרך ויפול.
פחות מזה - הנותן
צדקה לעניים ולא
ידע למי נתן ולא ידע
העני ממי לקח, שהרי

זו מצווה לשמה, כגון לשכת חשאים שהייתה במקדש
שהיו הצדיקים נותנים בה בחשאי והעניים בני טובים
מתפרנסין ממנה בחשאי. וקרוב לזה - הנותן לתוך קופה
של צדקה, ולא יתן אדם לתוך קופה של צדקה אלא אם כן
יודע שהממונה נאמן וחכם להנהיג כשורה, כרבי חנניה בן
תרדיון.
ופחות מזה - שידע הנותן למי יתן ולא ידע העני ממי לקח
כגון גדולי החכמים שהיו הולכין בסתר ומשליכין המעות
בפתחי העניים. וכזה ראוי לעשות, ומעלה טובה היא, אם
אין המונין בצדקה נוהגין כשורה.
פחות מזה - שידע העני ממי נוטל ולא ידע הנותן, כגדול
גדולי החכמים שהיו צוררים מעות בסדיניהם ומשפילין
לאחוריהם ובאים עניים ונוטלין, כדי שלא יהיה להם בוש.
פחות מזה - שיתן לו בידו קודם שישאל
פחות מזה - שיתן לו אחר שישאל
פחות מזה - שיתן לו פחות מן הראוי בסבר פנים יפות
פחות מזה - שיתן לו בעצב.
גדולי החכמים היו נותנים פרוטה לעני קודם כל תפילה
ואחר כך מתפללין,
שנאמר: "אני בצדק אחזה פניך" (תהילים י"ז, ט"ו)
(רמב"ם, "היד החזקה", פרק י' הלכות א'-ט"ו)

הסבירו את הדרוג של הרמב"ם
האם אתם מסכימים עם הדרוג של הרמב"ם?
איזו סוג של נותנים אתם?
ספרו על מקרה בו נתתם לאחרים. איך הרגשתם? איזו נתינה הייתה
זו?
לא רק נתינה כספית היא נתינה. ספרו על מעשי נתינה אחרים
שאתם מכירים.
האם שמעתם על העמותה "משולחן לשושלחן"? קראו עליה באתר
הבית של העמותה.
האם אתם מכירים עוד עמותות העוסקות בנתינה שאינה מתמקדת
בנתינה כספית?
ספרו על עמותות כאלה לבני כיתתכם. הציעו להם לקחת חלק
בפעילות אחת העמותות.

בשתי המשניות מוזכר החסיד- העושה חסדים.

שעת חסד / יהודה עמיחי

פעם חשבתי שאפשר לפתור כך:
כמו אנשים שמתאספים בחצות בתחנה
לאוטובוס אחרון שלא יבוא
בתחילה מעטים אחר כך עוד ועוד.
זו היתה הזדמנות להיות קרובים זה לזה
ולשנות הכל ולהתחיל יחדיו עולם חדש.
אך הם מתפזרים
(שעת החסד עברה ולא תשוב)
כל אחד ילך לדרך.
כל אחד יהיה שוב אבן בדומינו
למצוא לו תואם חדש
במשחקים שאין להם סוף.

מהו חסד על פי עמיחי?

חסידי אומות העולם:

התואר "חסידי אומות העולם" ניתן למי שפעלו
למען הצלת היהודים באירופה בתקופת השואה,
שהושיטו עזרה מתוך אנושיות, מוסר ואומץ לב,
שסיכנו את חייהם כאשר עזרו ליהודים. התואר
ניתן בהתאם ל"חוק יד ושם משנת 1953", למי
שאינו יהודי.

חסידי האומות / חיים גורי

"אני שומע את הכינוי "חסידי האומות", ואני מנסה
לחשוב על האנשים, שנתנו לי מסתור ומחסה. אני
מנסה לחשוב, ושומע ושואל: לו הייתי במקומם
- מה הייתי עושה? האם אני, בתוך אוקיינוס
של שנאה, מול עולם מתמוטט ובווער, האם הייתי נותן מסתור לבן
עם אחר? האם אני הייתי מוכן? האם בני
משפחתי היו מוכנים לחיות בחד מתמיד כזה בתוך הרחוב, בין השכנים?
לחלום בלילות את צעדם הכבד
והמאיים של התליינים? מוכן להמשיך ולהלך בין מטחי היריות ולהבי
הסכינים בתוך לחשי הרכילות ומלמולי
השמועות ותקוות המלשינים, וכל זאת לא לילה אחד, לא חודש,
אלא שנים! וכל זאת - רק מפני שאדם לאדם חייב להיות אדם.
ואני חוזר ושואל את עצמי,
עכשיו ומכאן: האם אני, האם אני הייתי מוכן?"

לאחר שקראתם את דבריו של חיים גורי ואת השיר של עמיחי מדוע לדעתכם
בחרו לקרוא לאותם אנשים שהצילו יהודים
בשואה חסידים?

כולנו זקוקים לחסד,
כולנו זקוקים למגע.
לרכוש חום לא בכסף,
לרכוש מתוך מגע.
לתת בלי לרצות לקחת
ולא מתוך הרגל...

כולנו רוצים לתת.
רק מעטים יודעים איך.
צריך ללמוד כעת
שהאפשר לא מחייך,
שמה שניתן אי פעם
לא יילקח לעולם...

(מתוך שירו של נתן זך / כולנו זקוקים לחסד)

השיר של נתן זך משמש הרבה פעמים כמעין תפילה בטקסים חילוניים.
שמה שניתן אי פעם לא יילקח לעולם, ספרו על מעשה חסד שעשיתם או שראיתם שנעשה.

הסכימו על שורה מהשיר המהווה לדעתכם את רעיון החסד.

הכינו כרזה / סטיקר עם שורה זו. תלו את שלל הכרזות בכיתה.

שלי - שלך
"כל אחד נותן כפי יכולתו ומקבל לפי צרכיו"
זו הסיסמה עליה התבססו הקיבוצים. התפיסה
השוויונית של הקיבוצים עמדה אל מול
התפיסה הקפיטליסטית שהיא שיטה כלכלית
וחברתית שהתפתחה באירופה בין המאה
השש עשרה והמאה התשע עשרה, המבוססת
בעיקרה על הזכות של פרטים וקבוצות
לבעלות פרטית, על הרכוש ולשימוש בו באופן
חופשי, תוך הסתמכות על שמירת זכויות
הקניין באמצעות הרשות השופטת ומערכת
אכיפה יעילה.

ערכו רשימה של יתרונות וחסרונות בכל אחת מהתפיסות.
לאחר שבדקתם את היתרונות והחסרונות, איזו תפיסת חיים
עדיפה לדעתכם?

התנועה הקיבוצית עוברת בשנים האחרונות תהליך של
"הפרטה" - תהליך שבו מועבר או נמכר רכוש בבעלות ציבורית
לבעלות פרטית. מדוע לדעתכם, לא הצליחו הקיבוצים
לשמור את התפיסה של "כל אחד נותן כפי יכולתו ומקבל לפי
צרכיו"?

המידע לקוח מתוך ויקיפדיה, אנציקלופדיה יהודית אתר דעת,

אברהם שלונסקי (ה' באדר ב' תר"ס, 6 במרץ 1900 - ט"ז באייר תשל"ג, 18 במאי 1973), משורר ישראלי יליד אוקראינה, מן המשוררים החשובים בשירה העברית החדשה, שהטביע את חותמו על חיי הספרות בארץ גם בתחומי התרגום, העריכה והמחזאות, וקנה את עולמו כחדשן של השפה העברית, והודות לכך זכה לכינוי "לשונסקי".

אהוד בנאי נולד ב-31 במרץ 1953 בירושלים, והוא בן לשחקן יעקב בנאי, ממשפחת בנאי. בשנת 1987, כשהיה בן 34, הוציא בנאי את אלבוםו הראשון, שנחשב לאחד האלבומים החשובים ברוק הישראלי של שנות ה-80, "אהוד בנאי והפליטים". בשנת 1989 הוציא בנאי את אלבוםו השני, "קרוב" ב-1992 יצא אלבוםו השלישי של בנאי "השלישי", בהפקה מוזיקלית של יהודית רביץ.

ב-1996 יצא אלבוםו הרביעי של בנאי, "עוד מעט". בשנת 1998 יצא אלבוםו החמישי של בנאי "טיפ טיפה" אשר היווה אסופה של שירים וקטעים כליים מסרטים ומהקלטות שונות. ב-2004 הוציא בנאי את אלבוםו השישי, "ענה לי". ב-2006 יצא לאור האוסף המשולש "ממשך לנסוע", המאגד 39 משיריו כפי שבוצעו בהופעות. מתוכו יצא כסינגל הביצוע "רוחות הצפון

רבי אליעזר בן הורקנוס - במשנה ובתלמוד מוזכר בשם הסתמי רבי אליעזר, או רבי אליעזר הגדול - מגדולי התנאים בדור השני, בתקופת חורבן בית שני ולאחריו, ומבכירי תלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי, וכוונה על ידו "בור סוד שאינו מאבד טיפה" כנראה בגלל הזיכרון הלימודי החזק שלו.

רבי אלעזר בן עזריה, תנא בן הדור השלישי לתנאים, בן דורו של רבי עקיבא. כיהן תקופה מסוימת כנשיא הסנהדרין לצידו של רבן גמליאל דיבנה. ידוע בייחוסו - כהן, דור עשירי לעזרא הסופר.

רבי אלעזר בן ערך היה תנא בדור השני של התנאים והיה תלמידו של רבן יוחנן בן זכאי.

אריק איינשטיין (נולד ב-3 בינואר 1939) הוא זמר, פזמונאי ושחקן ישראלי. כזמר היה חבר בלהקות הנח"ל, בצל ירוק, שלישיית גשר הירקון, החלונות הגבוהים וחבורת לול. שיתוף הפעולה שלו עם שלום חנוך ולהקת הצ'רצ'ילים הניב את אלבומי הרוק הראשונים בישראל. בין שיריו המפורסמים, להם כתב גם את המילים: "אני ואתה", "למה לי לקחת ללב", "סע לאט", "יושב על הגדר", "אוהב להיות בבית", "אמא שלי", "עוף גוזל", "מה איתי", "שביר", "פסק זמן", "סן פרנסיסקו על המים", "שיר של אחרי מלחמה" ועוד.

ברל כצנלסון (1887, בוברויסק -1944, ירושלים) היה ממנהיגי הבולטים של תנועת העבודה בארץ ישראל, הוגה דעות של הציונות הסוציאליסטית, עיתונאי, עורך וממקימי מוסדות ההסתדרות.

וולף (סטיבן), וירג'יניה) לונדון, 25.1.1882 - רודמל1941.28.3) סופרת ומבקרת בריטית. היתה חברה ב"חוג בלומסברי", שאימץ לעצמו את ערכי ההומניזם הליברלי של קמברידג' בראשית המאה ה-20. חוללה שינוי קיצוני במוסכמות הספרותיות של זמנה, כדי לתפוס את ה"מציאות" במידיות רבה יותר. במאמרי הביקורת החודרים והחריפים שלה מתגלה מודעותה למשימה זו.

ורד מוסנזון נולדה בכ' באלול תש"ך, 12 בספטמבר 1960 בקיבוץ נען לאביה, הסופר והעורך משה מוסנזון. למדה באקדמיה לאמנות בצלאל בירושלים במחלקה לתקשורת חזותית. ספרה הראשון, אותו פירסמה בגיל 19, "דברים שצריכים לעבור" יצא לאור ב-1980 וזכה להצלחה כבירה.

זאב טנא (נולד ב-1947) הוא תמלילן וזמר רוק ישראלי, שידוע בשירי המחאה שלו ובסגנונו המשעשע. טנא הוא גם מהנדס מזון ויזם בתחום הנדסת המזון. זך נתן (נולד ב-13 בדצמבר 1930 בברלין) הוא משורר, עורך, מתרגם, מבקר שירה ופזמונאי ישראלי. חתן פרס ישראל (1995), פרס ביאליק (1982) ופרס אקו"ם לשנת תשס"ג על מפעל

חיים בזמר העברי. זכה בפרס הבינלאומי באיטליה לשירה. זך נחשב לפורץ דרך בשירה העברית ולאחד המשוררים העבריים החשובים במחצית השנייה של המאה ה-20 וראשית המאה ה-21.

חוק זכויות התלמיד התשס"א - 2000

חוק זה מטרתו לקבוע עקרונות לזכויות התלמיד ברוח כבוד האדם ועקרונות אמנת האומות המאוחדות בדבר זכויות הילד, תוך שמירה על ייחודם של מוסדות החינוך לסוגיהם השונים כמוגדר בחוק לימוד חובה, התש"ט 1949, בחוק חינוך ממלכתי, התשי"ג 1953, בחוק חינוך מיוחד, התשמ"ח 1998, ובכל דין אחר.

הזכות לחינוך

כל ילד ונער במדינת ישראל זכאי לחינוך בהתאם להוראות כל דין.

איסור הפליה

א. רשות חינוך מקומית, מוסד חינוך או אדם הפועל מטעמם, לא יפלו תלמיד מטעמים עדתיים, מטעמים של רקע חברתי-כלכלי, או מטעמים של השקפה פוליטית, בין של הילד ובין של הוריו, בכל אחד מאלה:

(1) רישום תלמיד, קבלתו או הרחקתו ממוסד חינוך.

(2) קביעת תכניות לימודים ומסלולי קידום נפרדים באותו מוסד חינוך.

(3) קיום כיתות נפרדות באותו מוסד חינוך.

(4) זכויות וחובות תלמידים לרבות כללי המשמעת והפעלתם.

חיים גורי (נולד ב-9 באוקטובר 1923) הוא משורר, סופר, פזמונאי, עיתונאי ויוצר קולנוע ישראלי. חתן פרס ביאליק לספרות לשנת 1974, חתן פרס ישראל לשירה לשנת 1988 וחתן פרס סוקולוב. נמנה עם משוררי דור תש"ח.

השופט חיים כהן בשנת 1911 נולד חיים כהן בליבק שבגרמניה למשפחה דתית. בילדותו למד בעיר הולדתו אצל סבו, הרב שלמה קרליבך. בשנים שלאחר מכן חי כהן בעיר המבורג ואף עסק בפעילות ציבורית מטעם צעירי אגודת ישראל. לאחר שלמד בגימנסיה בהמבורג, החל בלימודי פילוסופיה, פדגוגיה ושפות שמיות באוניברסיטת מינכן.

בשנת 1930 עלה כהן לישראל ללמוד בישיבת מרכז הרב בירושלים. כעבור שנתיים חזר לגרמניה לסיים את לימודי המשפטים. עם עליית הנאצים לשלטון הוא שב ארצה ופתח משרד פרטי לעריכת דין בירושלים.

בשנת 1947 נקרא על ידי המוסדות הלאומיים לשמש מזכיר המועצה המשפטית שמטרתה הייתה גם לדאוג לרציפות המשפט לקראת הקמת מדינת ישראל עם תום המנדט הבריטי. עם הקמת המדינה התמנה כהן לתפקיד פרקליט המדינה. בשנים שלאחר מכן כיהן בתפקיד מנכ"ל משרד המשפטים ושר המשפטים. בשנים שבין 1950 ל-1960 מילא חיים כהן את תפקיד היועץ המשפטי למדינה. אחד הנושאים המפורסמים שבהם נדרש לטפל היה הגשת תביעת דיבה נגד מלכיאל גרינוולד באשמת הוצאת דיבה נגד ישראל קסטנר. סוגיה מפורסמת אחרת הנוגעת לו הייתה משפט אייכמן - כהן סירב לבקשת בן גוריון לעמוד בראש התביעה נגד אדולף אייכמן משום שהוא התנגד לעונש מוות.

בין השנים 1960 ל-1981 הוא כיהן בבית המשפט העליון ובשנה האחרונה לכהונתו מילא את תפקיד ממלא מקום הנשיא. שנה לפני פרישתו מבית המשפט העליון השופט קיבל כהן את פרס ישראל למשפט.

בנוסף לשורה של תוארי דוקטור כבוד באוניברסיטאות בארץ ובחו"ל שימש כהן פרופסור למשפטים באוניברסיטת תל-אביב ובאוניברסיטה העברית. הוא היה נציג ישראל בוועדת האו"ם לזכויות האדם, חבר בבית הדין הבין-לאומי לבוררות בהאג, נשיא כבוד בארגון הבין-לאומי של עורכי דין ומשפטנים יהודים ועוד.

בשנים האחרונות הקדיש השופט בדימוס חיים כהן את חייו לנושא זכויות האזרח. על שמו הוקם "מרכז השופט חיים כהן להגנה משפטית על זכויות אדם" מפעולותיה של עמותת זו היה סיוע משפטי, פרו-בונו' (חינם) לנזקקים.

חוקר ומנהיג. אחד האישים החשובים והנערצים ביותר ביהדות. עליו נאמר "ממשה עד משה לא קם כמשה" והוכתר בכינוי "הנשר הגדול".

עקביא בן מהלאל, חכם יהודי בסוף תקופת הזוגות, בימי הלל הזקן.

הרב פינחס קהתי (11 בספטמבר 1910 - 21 בדצמבר 1976) הוא בעל הביאור לששת סדרי המשנה "משניות מבוארות", שמכונה בפי הלומדים "משניות קהתי".

רבי שמעון בן אלעזר היה תנא מהדור הרביעי, מתלמידיו של רבי מאיר. מוזכר במשנה פעמים מעטות, אולם בתוספתא ובברייתות שמובאות בתלמוד נזכר שמו פעמים רבות. במקורות רבים מסר בברייתא גרסה שונה למחלוקות המוזכרות במשנה

רבן שמעון בן גמליאל הזקן (רשב"ג הראשון) - (10 לספירה - 70 לספירה לערך), תנא בשלהי הדור הראשון של התנאים, נשיא הסנהדרין סמוך לחורבן בית שני. צאצא למשפחת הלל הזקן, ואחד מעשרת הרוגי מלכות. היה מראשי השלטון בירושלים, יחד עם הכהנים הגדולים חנן בן חנן ויהושע בן גמלא.

רבי שמעון בר יוחאי (מכונה בקיצור רשב"י) היה תנא בן הדור הרביעי ותלמידו של רבי עקיבא. רבי שמעון היה חתנו (או חותנו) של רבי פינחס בן יאיר. בין תלמידיו החשובים נמנה רבי יהודה הנשיא, עורך המשנה. עקב חשיבותו וגדולתו הרבה, בכל מקום שמוזכר במשנה "רבי שמעון" סתם הכוונה היא לרבי שמעון בר יוחאי.

שמעון הצדיק הוא כינוי שנקשר, לפי המחקר, לשתי דמויות, סב ונכדו, שהיו כהנים גדולים בתקופת בית שני בירושלים, במאה השלישית לפני הספירה, הם שמעון הראשון בן חוניו הראשון, ושמעון השני בן חוניו השני.

רבי טרפון היה תנא ממשפחת כהנים בדור שאחרי המרד הגדול (הדור השני), מתלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי, רב, חבר ובר פלוגתא לרבי עקיבא. בית מדרשו של רבי טרפון היה בעיר לוד. יהודה אטלס (נולד ב-12 בפברואר 1937) הוא סופר ועיתונאי ישראלי. אטלס נולד במושב עין עירון, להורים שעסקו בחקלאות. הוא ערך את כתב העת לנוער במחנה גדנ"ע, והיה סגן העורך של מוסף שבעה ימים של ידיעות אחרונות. במוסף זה פרסם במשך שמונה שנים מדור בשם ילד גדול שעסק בספרי-ילדים ובסופרים שכתבו אותם. הספר שהביא לפרסומו הרב הוא והילד הזה הוא אני (1977), המכיל שירי ילדים קצרים המציגים את העולם מנקודת מבטו של ילד. ספר זה זכה גם בפרס זאב לספרות ילדים ונוער.

רבי יהושע בן חנניה, תנא בדור השני, בן שבט לוי, ראש ישיבה בפקיעין שבגליל. כל רבי יהושע שמוזכר במשנה ובתלמוד בלי הזכרת שם אביו הוא רבי יהושע בן חנניה. התמחה בנגינה ועבד בבית המקדש השני כליו משורר. היה ידוע כגדול המתווכחים היהודיים עם פילוסופים בדורו. רבי יהושע היה פחמי, כלומר התפרנס ממכירת פחמים. תלמידו הגדול היה רבי עקיבא.

יהושע בן פרחיה - נשיא הסנהדרין בימי יוחנן כהן גדול שהוא כנראה יוחנן הורקנוס הראשון. בן זוגו של נתאי הארבלי, ששימש לצידו כאב בית דין. הם הזוג השני בתקופת הזוגות. בסוף ימיו הפך יוחנן כהן גדול לצדוקי והחל לרדוף את הפרושים, ועל כן נאלץ יהושע בן פרחיה לברוח לאלכסנדריה. כאשר חלפה הסכנה שב לירושלים בעקבות הזמנתו של שמעון בן שטח תלמידו.

יהודה עמיחי (3 במאי 1924 - 22 בספטמבר 2000), משורר ישראלי זוכה פרס ישראל לשירה (1982), הנחשב לאחד המשוררים העבריים החשובים, לפורץ דרך ומחולל מהפכה בשירה העברית החדשה, ונמנה עם הבולטים בשירה הבינלאומית במאה ה-20.

רבן יוחנן בן זכאי (המאה ה-1 לספירה) היה דמות מרכזית בימי חורבן הבית השני (ובשנים שלאחר מכן). זכה לכינוי "רבן", רבם של ישראל, בזכות אישיותו, גדולתו ומנהיגותו, אף שלא היה ממשפחת הנשיאים. רבן יוחנן בן זכאי היה אדם מפוכח וריאליסט שצפה את החורבן הבלתי נמנע, ובהליכתו ליבנה השכיל לשמר ולהבטיח את קיום האומה - למרות אובדן המקדש, ירושלים והעצמאות המדינית. בן זכאי היה מצעירי תלמידיו של הלל הזקן והמשיך את מסורת רבו: הוא היה אוהב שלום ורודף שלום שהקדים שלום לכל אדם.

יוסי בן יוחנן איש ירושלים היה אב בית הדין הראשון מתקופת הזוגות. בן זוגו, נשיא הסנהדרין, היה יוסי בן יעזר איש צרדה. למד אצל שמעון הצדיק ואנטיגנוס איש סוכו. במחלוקת המפורסמת של תקופת הזוגות, על הסמיכה (חגיגה, טז ע"א), מוזכר שמו בין אלו שאחזו בדעה שמוטר לסמוך על הקורבן ביום טוב.

יוסי בן יעזר איש צרדה (או יוסף בן יעזר) היה כהן, ונשיא הסנהדרין הראשון מתקופת הזוגות. בן זוגו היה יוסי בן יוחנן איש ירושלים. הוא למד אצל שמעון הצדיק ואנטיגנוס איש סוכו. במחלוקת הגדולה ביותר בתקופת הזוגות אודות הסמיכה (המובאת במסכת חגיגה) מוזכר שמו בין אלו שאחזו בדעה שלא לסמוך.

רבי ישראל מאיר הכהן מראדין (כגון) (ה'תקצ"ח 1838 - כ"ד באלול ה'תרצ"ג 1933) המכונה "החפץ חיים" על שם ספרו. הוציא את ספרו הראשון "חפץ חיים" בשנת 1873, ספר העוסק בהלכות איסור לשון הרע. התעקש שלא לקבל שכר על רבנותו ואת פרנסתו מצא בחנות מכולת שהייתה בבעלותו ובמכירת ספרו בעילום שם.

רבי משה בן מימון, או בקיצור הרמב"ם (נולד ב-28 במרץ 1138, י"ד בניסן ד'תתצ"ח, בקורדובה, ספרד - נפטר ב-13 בדצמבר 1204, כ' בטבת ד'תתקס"ה, בפוסטאט (קהיר העתיקה), מצרים), מגדולי הפוסקים בכל הדורות, מחשובי הפילוסופים בימי הביניים, איש אשכולות, מדען, רופא,